

EN BYGDESKILDNING

Elof Andrén 1982

Stigtomta Hembygdsförening 2021

Inledning

Författaren till denna skrift är f d Kommunalkamreren i Stigtomta Elof Andrén. Elof hade ett genuint intresse för bygden och dess historia. Han samlade på sig mängder av fotografier, gamla vykort samt foton som han själv tagit. Stigtomta hembygdsförening har 218 numrerade foton som härstammar från Andrén.

Detta dokument är troligen framtaget som stöd för när han höll "Föredrag med ljusbilder" som man sa förr.

Dokumentet ger en kulturhistorisk beskrivning av Stigtomta kommun med församlingarna Stigtomta, Bärbo, Nykyrka och Halla

Andrén har också skrivit en fördjupande skrift på 97 sidor benämnd

"EN SÖRMLANDSBYGDS HISTORIA" Denna finns att köpa hos föreningen.

Elof Andrén föddes 1908. Han gifte sig 1938 med Maj-Britt Zetterblom f 1916. Paret flyttade in i Tomtebodas, Skolvägen 2 den 6 oktober 1939. De kom då ifrån Stallarholmen där Elof drivit kvarnen, nu köpte han Stigtomta kvarn av förre mjölnaren Anton Andersson som flyttade in i nybyggda Majgården. På 1990 talet flyttade paret till Forsgränd 5 i Nyköping där Elof avled 2000 och Maj Britt 2002.

Elof Andrén började alltså som mjölnare men blev politiskt aktiv och så småningom kommunalkamrer och dokumenterade bygden och donerade allt, både fotografier och skriftligt material till Hembygdsföreningen.

Elof Andrén 1982

*Avskrift 2011/Eva Sandström
Redigerat 2021/ Mikael Wingren*

Maj-Britt Andrén och Elof Andrén

Försättsbladet är ett reklamblad för Stigtomta från 1920-30-tal.

[Till innehållsförteckningen](#)

Klicka på rubrikerna nedan för att komma till önskad sida!

Innehållsförteckning

[Innehåll](#)

Inledning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Fornminnen, ruinen vid Kappla	3
Kyrkobyggande, varför byggdes de på dessa platser?	5
Kyrkan och dess funktion och makt.....	6
Kyrkorådet, hur fungerade det förr?.....	9
Stigtomta kyrka, bilder	10
Nykyrka kyrka.....	13
Präster och prästgårdar	18
Skolväsendet.....	31
Fattigvården.....	42
Järnvägen – starten till ett nytt samhälle!.....	44
Stigtomta före 1950.....	47
Bilder från Stigtomta samhälle före 1950	48
Bilder från Stigtomta före 1950, villor, herrgårdar mm	56
Handel, industri, service.....	64
Beredskapstiden 1939 - 1954	74
Föreningsliv i början av 1900-talet	76
Stigtomta kommun efter 1950.....	82
Kommunsammanslagning 1/1 1952.....	82
Stigtomta kommun 1950 - 1970.....	86
Administration.....	86
Samhällsutbyggnad	86
Vatten och avlopp.....	86
Skolväsen	87
Åldringvård.....	88
Gatubelysning.....	88
Övriga notiser.....	88
Stigtomtagården	90
Kommunsammanslagning 1971	91
Några personer som betytt mycket för Stigtomta.....	93
Diverse, vägbygge, kartor och några bilder från Tomteboda.....	97

[Till innehållsförteckningen](#)

Fornminnen, ruinen vid Kappla

Bild 19 Elof Andrén vid Kappla kapellruin.

I Bärbo, vid torpet Kapelltorp och invid en trefaldighetskälla, finns en ruin, som tradition vill göra till Bärbo sockens första kyrka. Inermåtten på ruinen är 8,5 m x 16,5 m, vilket väl överensstämmer med det gamla måttet i Mosebok där tabernaklet skulle vara 30 alnar långt. Någon utgrävning är ej gjord, men rester av tegelgolv kan påträffas.

Legenden säger att vad som byggdes på dagen revs ner på natten. Därför flyttade man kyrkans plats dit där den nu ligger. Platsen för den nya kyrkplatsen fastställdes på så sätt att man lät två sammanbundna oxar löpa fritt och där de stannade, där byggdes kyrkan. Även den med tabernakelmåtten.

Orsaken till att det inte gick att bygga stenkyrka vid trefaldighetskällan var nog att marken visade sig vara för lös och sank. Murarna som är 1,5 m tjocka rasade av sin egen tyngd.

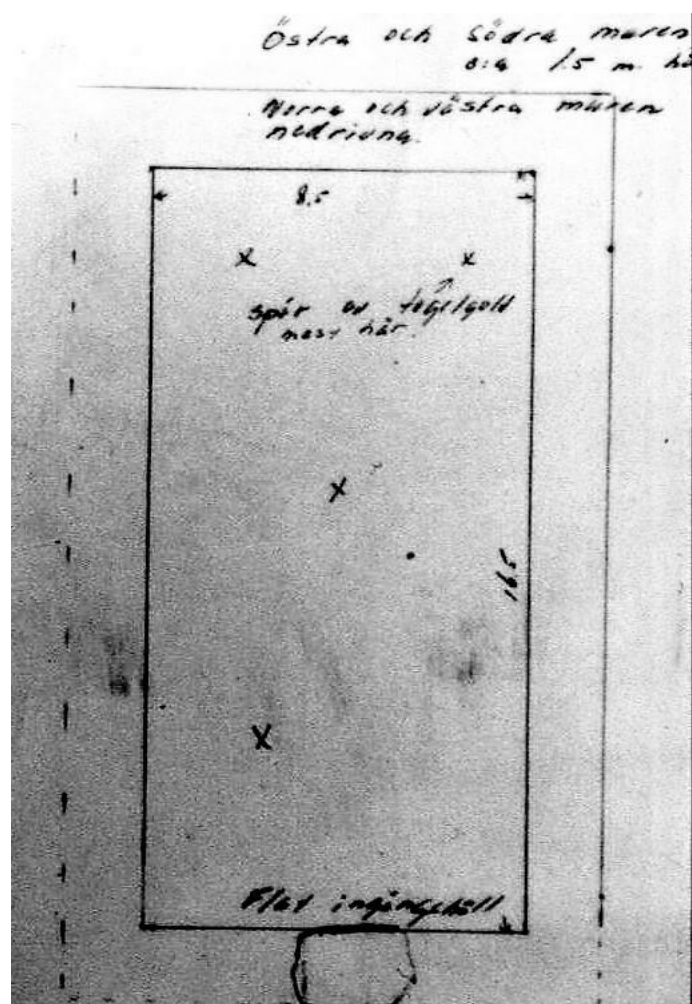
Ingången till ruinen ligger i väster. Enligt landsantikvarie Schnell skall kyrkor från den aktuella tiden (1100-talet) alltid ha ingången på södra långsidan. Han var därför tveksam om det verkligen är en kyrkoruin.

[Video om Kappla](#)

[Till innehållsförteckningen](#)

210 Kappla kapellruin skiss Elof Andrén

Bild 113 I Bärbo intill den gamla kyrkoruinen låg ett torp som bar namnet Kapelltorp. Byggnaden användes på slutet för övningsändamål vid F11

Kyrkobyggande, varför byggdes de på dessa platser?

När man står vid en gammal kyrka kommer osökt några frågor.

Vilka byggde?

Varför?

Byggkostnad?

Finansiering?

Har ni tänkt på att i anslutning till Hallbosjön ligger inte mindre än fyra kyrkor med vardera cirka fyra kilometers avstånd: Stigtomta, Nykyrka, Vrena och Halla.

Hallbosjön var mycket större på den tiden kyrkorna byggdes.

Stigtomtprästen som bodde i Brink, kunde ta båten åtminstone till Skillra, kanske ända fram till kyrkan.

I mitten av 1500-talet beräknas befolkningen i de områden som ingår i nutida Sverige till cirka 1 miljon. Vi kan antaga samma folkmängd som på 1100-talet.

De aktuella socknarnas sammanlagda folkmängd var när den var som störst omkring 1920 cirka 3500 personer. Samtidigt var Sveriges befolkning cirka 7 miljoner, d v s en ökning 7 gånger från medeltiden. Delar man folkmängden 1920 med 7 får man 500 vilket skulle kunna vara det ungefärliga antalet människor runt Hallbosjön på 1100- och 1200-talen då dessa kyrkor byggdes.

Utslaget på socken blir det 125 personer innefattande både kvinnor och barn. Lokala variationer kan väl tänkas, men även om antalet personer skulle vara något hundratal fler fanns det ingen rimlig anledning att ur befolkningssynpunkt lägga kyrkorna så tätt.

Sjön var ju också en utmärkt kommunikationsled. Inte heller var sockenindelningen genomförd.

Skulle man inte i stället kunna tänka sig dessa första byggnader som gårdsskyrkor hos storbönder, ätter eller släkter som övergått till den nya läran?

Ätten hade den här tiden en mycket stor sammanhållande betydelse.

Byggnaderna kunde ju ha flera funktioner.

Som kyrka, försvarsanläggning i en orolig tid, och som förrådslokal.

Kanske också inte minst som statussymbol.

Prästen ingick nog som en del i gården hushåll.

När man ser på de oputsade väggarna vid Nykyrka kyrka lägger man märke till de stora och tunga stenar, varav kyrkan är uppförd. Ett arbete, som inte utförts med nutidens byggkranar, utan med händers och ryggars hårda slit.

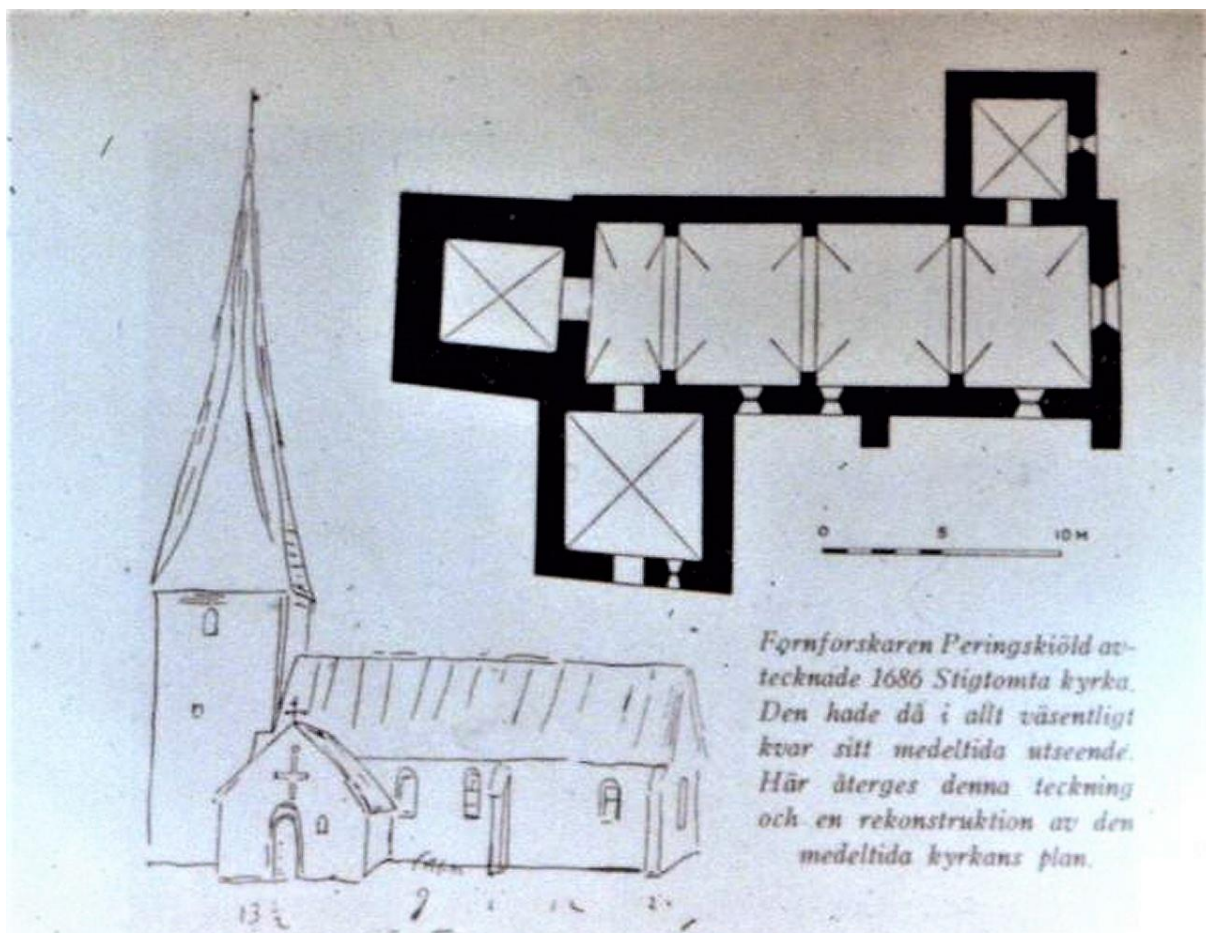
Och vilka var byggarbetarna? Vet ni att slavjakt, slavhandel och slaveri var legal verksamhet i Sverige vid denna tid och ända fram till 1335 då Magnus Eriksson stadgade att den som var född av kristen man eller kvinna icke skulle vara träl. Slaveriet upphörde då endast till vissa delar och tog andra former – ett hänsynslöst adels- och fogdeförtryck gentemot allmogen.

Kostnaden för uppförandet av ett kyrkbygge blev nog minimal. Ingen lön till arbetskraften och byggmaterial fanns gratis.

Men kyrkobyggandet skedde nog inte enbart under lovprisning och halleluja. I slaveriets spår fanns också förbannelser och rå brutalitet.

Kyrkan och dess funktion och makt

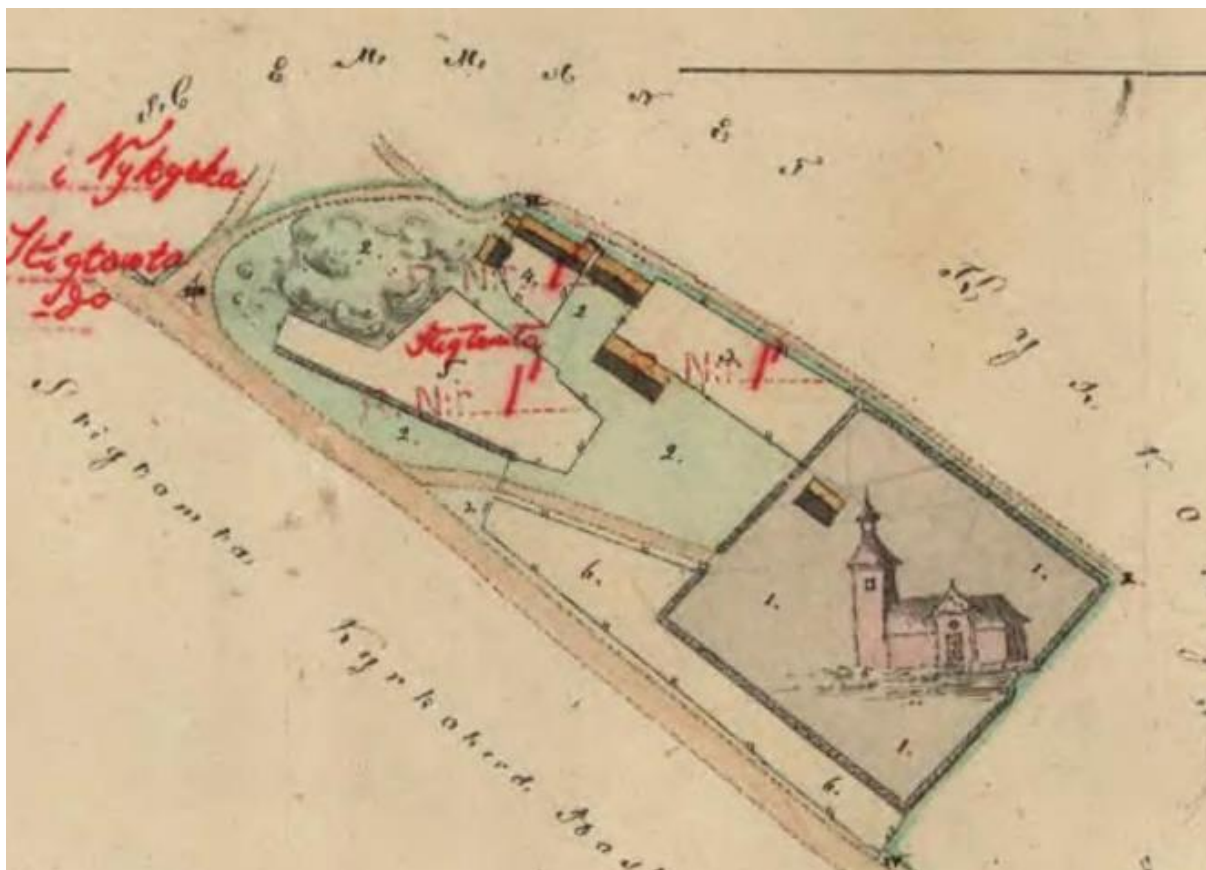
Bild 14 Stigtomta kyrka på 1600-talet

Stigtomta kyrka på 1600-talet. Kyrkans nuvarande korsarmar har tillkommit i slutet av 1700-talet. Tornet ombyggdes 1904 och fick då sin nuvarande utformning. Det mest intressanta på bilden är vapenhuset, som en tillbyggnad på kyrkans södra sida. Vapenhuset utgjorde tillika tingssal för Jönåkers härads tingsplats.

Vapenhuset tillkom på 1400-talet och revs 1786 i samband med att södra korsarmen till kyrkan byggdes. Några grundstenar kan fortfarande synas.

Tingssalen var ca 6 x 6 m. Det måste ha varit rätt trångt med häradshövding, som var ståthållare på Nyköpingshus, fogde, d v s åklagare, lagläsare d v s den som skulle kunna lagen, 12 nämndemän, åtalade och publik. Och kallt eftersom tydligen eldstad saknades. Tingsterminerna var tre med början tjugonedag jul, valborgsmäss och mickelsmäss. Alla slagsmål handlades och straff utmättes. Men då det gällde dödsstraff skulle vederbörande föras till Nyköpingshus för överhetens hörande. Som regel utdömdes nog mest bötesstraff, eftersom böterna var en inkomstkälla även för häradshövdingen, som uppbar en tredjedel. Kungen fick en tredjedel och eventuell målsägare en tredjedel. Det var nog endast i de fall då vederbörande var i total avsaknad av tillgångar som spöstraff tillämpades.

Eftersom superiet var så allmänt, hände i fyllan och villan saker som medförde påföljder vid tinget.

Bild 166 Karta över Stigtomta, kyrkoplatsen

Nr		Tunnland	Kappland	Motsv kvm
1	Kyrkogård		29,3	4521
2	Kyrkbacke	1		4938
3	Klockartäppa		5,5	849
4	- " -		1,2	185
5	- " -		7,7	1188
6	Fattighjonstäppa		8,1	1250

Karta över kyrkoplatsen, karta upprättad 1848 av Gustaf Leatz. (Lantmätare 1803-1858)

Inne på kyrkogården ligger sockenmagasinet. Så ser man det kombinerade skol- och fattighuset samt uthus, som förmodligen rymmer lagård för skollärarnas kor.

Domboken för Södermanlands häradsting finns bevarad för tiden 1586-1599, d v s den tid hertig Karl (Karl IX) regerade i Nyköping. I protokollen möter man ofta hänsyftningar på honom. Han uppbär konungssaken av böterna och det är också han som avgör om en brottsling skall frälsas till livet eller dingla i galgen.

De flesta av domsluten hänför sig till misshandelsmål. Som regel i samband med ölfylla. Skedde ingen större skada bötades som regel några mark. De strängaste domarna fälldes över tjuvnad och horsbrott, där tjuven och kvinnan som regel dömdes till döden. I kvinnans fall genom att sättas kvick i jord, d v s levande begravas. I ett fall står det att kvinnan benådades så till vida att hon skulle mista huvudet med yxa. Mannen vid horsbrott fick böter.

Vid tidelag brändes både brottsling och djur på bål.

[Till innehållsförteckningen](#)

I domboken är inga spöstraff noterade men det var nog en ofta praktiserad straffform och spöpålen (kåken) stod säkert lätt tillgänglig någonstans på kyrkbacken. Eftersom lagmannen hade andel i bötessummor var det för honom angelägnare att utdöma straff i form av böter. Det blev de medellösa, som fick betala med sin kropp och det gav inga pengar som behövde redovisas i domboken.

Bild 194 Stigtomta kyrka på 1860-talet (akvarell)

Teckning (akvarell) av en prästson, John Gellerstedt, från början av 1860-talet. På bilden ses kyrkan, den första skolan, halmtaken på uthusen vid Kyrkobyn och gaveln på det först byggda fattighuset. Nedanför kyrkogårdsmuren ligger fattigtäpporna, som fick odlas av fattighjonen.

Kyrkorådet, hur fungerade det förr?

Kyrkorådet skulle utöver andra angelägenheter även vaka över och döma i frågor rörande den allmänna tukten och sedligheten i församlingen. Detta skedde med tillhjälp av sexmännen, vilka valdes på sockenstämman. Som korrekationsmedel vid förseelser fanns utestängning från nattvarden, uteslutning ur församlingen eller stocken. Dessa straff kom ur bruk i början av 1800-talet, men långt fram under samma århundrade övervakades att man regelbundet bevistade gudstjänsten.

Bänkarna i kyrkan måste därför fördelas så att alla kunde få plats.

1866 skedde en fördelning enligt följande:

De tvenne bänkarna framme i koret begagnas för skriftfolk, samt de helgdagar då icke nattvardsgång är, av årets nattvardsungdom.

Fremst på de s k Valinge- och Nykyrkaläktarna äro platser för ca 40 personer samt på orgelläktaren för 12 personer och skall var och en som önskar begagna sig av någon av dessa platser i bänkhyra erlägga 50 öre årligen och skall sålunda influtna medel anslås till sockenbiblioteket. För övrigt skola bänkarna i stora gången med antagande av att 5 personer rymmas i varje bänk indelas i hemman sålunda:

No 1: Hormesta 1, Lida 1, Lenninge 1, Wählsta 1, Råttninge 1.

No 2: Bärsta krono 3, Bärsta mellangård 1, Bärsta storgård 1.

O s v.

För varje hemmansåbo (*menas hemmansägare ibland sade man bara åbo*) är på södra sidan gången plats för en mansperson samt i motsvarande bänk på norra sidan för en kvinnsperson. Torpare, tjänstefolk och övriga inom socknen boende personer erhålla plats i alla de bänkar som icke uppräknats med undantag av grenadjärer, som sitta på nr 1 och 2 i södra korset och deras hustrur på nr 1 och 2 i norra korset samt soldaterna, som sitta på nr 24 och 25 i södra korset och deras hustrur på nr 24 och 25 i norra korset.

Bänkplatserna i kyrkan var föremål för sockenstämmans avgörande. År 1850 begärde ägaren av Rogsta, som var rusthållare, att få en bänkplats nere i kyrkan efter att förut ha haft sin bänkplats på orgelläktaren. Detta löstes på så sätt att hemmansägaren Johan Lundbom i Stordalen fick avstå från sin bänkplats nere i kyrkan åt Rogstarusthållaren.

1898 upphörde rätten till särskilda bänkplatser i kyrkan. Dock skulle stolar, som blivit på läktarna uppställda av särskilda familjer, av dessa få disponeras.

År 1884 beslutade följande: För att församlingens kyrka må under den kalla årstiden kunna vara till gagn och besökas av åhörare beslutas att anbringa värme i kyrkan med en eller två ugnar placerade på lämpliga platser.

Man förstår hur kallt det måtte ha varit i kyrkan förut på vintern med alla långa predikningar. Alla satt och längtade efter amen. Ett sätt att bedöma har citerats efter en icke över sig from bonde: ”Vårn präst är en rasande bra vinterpräst. Han sinkar sig icke i predikstolen”.

Kyrkan har genomgått genomgripande restaureringar med ca 50 års mellanrum. I slutet av 1700-talet, i mitten av 1850-talet, 1904 och 1958.

Detta kapitel måste gälla för Stigtomta kyrka och för den period då Nykyrka kyrka var ”ruin”, 1814-1929. Noterat 2021 Mikael Wingren.

Stigtomta kyrka, bilder

Bild 10 *Stigtomta kyrka, exteriör före 1904*

Bild 11 *Stigtomta kyrka interiör före 1904.*

Det finns ingen dopfunt i koret. Förmodligen stod den innanför dörren liksom i Nykyrka kyrka. I samband med restaureringen 1904 beställdes den dopfunt som nu står i koret. Den gamla dopfunten har förts till Åsby gård och ställts upp i trädgården som prydnad och för blommor. När Gunnar Blomqvist övertog Åsby omkring 1925 överlämnade han dopfunten till Nyköpings museum för förvaring. Efter några år överlämnade muséet utan vidare hörande av Blomqvist dopfunten till Nikolai kyrka i Nyköping. Egentligen borde dopfunten återfordras

[Till innehållsförteckningen](#)

till Stigtomta kyrka. Dopfunten kan ha kastats ut från Stigtomta kyrka vid en tidigare restaurering. Kanske möjligen redan efter reformationen eftersom seden att sänka hela barnet i dopvattnet så småningom försvann.

Bild 194 Stigtomta kyrka på 1860-talet (akvarell)

Bild 112 Stigtomta kyrka före 1904

Bild 12   *Stigtomta kyrka på 1950-talet*

Nykyrka kyrka

Bild 15 Nykyrka kyrkoruin 1912. Taket hade ännu inte rasat.

Nykyrka kyrka ödelades enligt beslut 1814. Auktion hölls på inventarierna. Kyrkan förföll och blev till en ruin.

Varför det blev så är en lång historia som handlar om osämja mellan grannar, avundsjuka och mygel på olika nivåer.

En kort sammanfattning:

På Drögsta och Hormesta bodde två herrar, båda med namnet Nyman. Huruvida de var släkt är icke bekant. Hormesta-Nyman hade, som den mäktige man han var, låtit riva kyrkans absid och där uppfört ett gravkor för sig och sin familj.

Drögsta-Nyman ville inte vara sämre. Det var liksom status att ha ett gravkor. Eftersom kyrkan var för liten för tillbyggnad av ytterligare ett gravkor, kom han på den idén att sakristian skulle kunna duga.

Under medverkan av kyrkoherden i Stigtomta, Strandberg, och ägaren till Wik, L C Tingstadius, vilken var bror till biskopen i Strängnäs, lyckades han få till stånd en omröstning i socknen om nedläggning av kyrkan. Omröstningen var säkerligen väl förberedd.

Röstning om nedläggning skedde efter mantal. I Nykyrka socken fanns totalt 26 mantal och de som röstade för att kyrkan skulle nedläggas representerade $17 \frac{3}{4}$ mantal, men av de röstberättigande på den kanten bodde endast en person i socknen, Drögsta-Nyman. De utanför socknen boende men ändå röstberättigade på grund av jordinnehav, var ägarna till Eriksberg, Tistad, Valinge, Vik och Tärnö. Greve Strömfelt på Tärnö ägde bl a Århammar och Mjältnäs och representerade ensam $9 \frac{3}{4}$ mantal. Hans åsikt var så avgörande att vissa stämmobeslut underställdes honom i efterhand för godkännande. Drögsta-Nyman köpte omedelbart

sakristian för 50 riksdaler tillsammans med Tingstadius på Vik. I sakristian inställdes så småningom 13 kistor den sista gravsättningen skedde 1875.

Vid auktionen den 14/6 1815 såldes alla kyrkans inventarier inkl kyrksilvret.

Några exempel:

	Riksd,	skilling,	rst	Köpare
Ett parti bänkar på spinnsidan	2	20	6	Hagelström (han skulle väl ha dem till skolbänk)
Altartavla	8			Fältväbel Nyberg, Vrena (nu i Vrena kyrka)
Predikstol med timglas	3			Mamsell Hoffler, Åsby
Nummertavla med numror		13		Comminister Loseh Vrena
1 silverkanna, 100 lods vikt	100			Nämndeman, Kyrkbol
1 kalk, 28 lods vikt	28			Baron Chronhjelm, Bergshammar
1 patén, 4 lods vikt	4			Fru Nyman, Drögsta
1 oblatask, 15 lods vikt	14	33		Guldsmed Ulsberg, Nyköping
1 dopskål, 18 lods vikt	17	39		Fältväbel Nyberg, Vrena

På 1920-talet började intresse väckas för att kyrkan skulle återuppbyggas och efter ett fantastiskt arbete av församlingsborna kunde kyrkan återinvigas söndagen den 15 december 1929 av biskop San Stadener.

Kistorna i sakristian hade då gravsatts ute på kyrkogården.

Hormesta-Nyman vilar fortfarande i sitt gravkor.

Bild 17 *Nykyrka kyrkoruin inuti, 1920-talet*

Bild 110 *Nykyrka kyrkoruin från söder, 1920-talet*

Bild 16 *Nykyrka kyrkoruin inuti, 1920-talet*

[Till innehållsförteckningen](#)

Bild 155 *Nykyrka kyrkoruin från norr, 1920-talet*

På 1920-talet började intresse väckas för att kyrkan skulle återuppbyggas och efter ett fantastiskt arbete av församlingsborna kunde kyrkan återinvigas söndagen den 15 december 1929 av biskop Sam Stadener. Kistorna i sakristian hade då gravsatts ute på kyrkogården.

Hormesta-Nyman vilar fortfarande i sitt gravkor.

Biskop Sam Stadener

Bild 18 Den restaurerade Nykyrka kyrka 1929

Bild 15 Nykyrka klockstapel under uppbyggnad

Präster och prästgårdar

Såsom en av prästernas löneförmåner ingick avkastningen av löneboställets jordbruk, som prästen själv brukade och bebodde.

Före reformationen hade de kyrkliga institutionerna förvärvat betydande jordegendomar, till stor del i form av gåvor. Vid Gustav Vasas trontillträde ägde kyrkan ca 1 600 landbohemman i Strängnäs stift. Gustav Vasa drog in alltsammans till kronan och i förbifarten tog han både kyrksilver och kyrkklockor.

Prästernas löneboställen i dag kan ha tillkommit på olika sätt men i Stigtomtaområdet är samtliga ”kronojord under allmän disposition”.

Stigtomta prästgård och löneboställe var tidigare beläget vid Brink, men i samband med den förste protestantiske prästen, Johan Mattsson, som kom till pastoratet 1534 flyttades prästgården till Kyrkbyn, där även klockarbostaden låg. Båda gårdarna avbrändes kort tid därefter vid en eldsvåda. Ny präst tillträdde 1537 och eftersom husen var avbrända vid Kyrkoby fick han bo i ett torp under Åsby vid namn Skillra men bruka jorden vid Kyrkoby. Han fick också torpet Qvalster eftersom han behövde fiskevatten.

1567 tillträdde ny präst och han framtogs av hertig Karl jorden vid Kyrkoby men fick i stället jord vid Skillra som han fick lov att bruka upp. Den prästen hette Magnus Petri och var en driftig man. Han idkade bl a tjärbränning och sålde tjära till hertigens skeppsvarv i Nyköping. Han blev lite småförmögen.

Under tiden 1537 – 1614 tjänstgjorde endast 2 präster i Stigtomta: Jöns Olsson i 30 år och Magnus Petri i 47 år. Under denna tid måste nog en ståndsmässig prästgård uppförts vid Skillra.

Den siste katolske prästen i Stigtomta hette Severinus. Han kom i onåd hos Gustav Vasa, vilken framtog honom prästgårdsinventarierna, som fördes till Nyköpings slott. Själv fick han sparken eller flydde. Det fanns ingen samvetsklausul för präster på den tiden.

Bild 195 Prästgården ca 1860

1500-talsprästgården ersattes någon gång mellan 1702-1710 av ny prästgård under dåvarande kyrkoherden Laurentius André Salvius, som tidligen var en mycket verksam man, som därtill reparerade kyrkan ”innan och utan”. Han råkade därigenom och genom krigslega och missväxt i fattigdom. Teckning (akvarell) utförd av en prästson, John Gellerstedt i början av 1860-talet. Den visar Stigtomta prästgård vid den tiden. Byggnaderna uppfördes någon gång mellan 1702-1710. Kyrkoherdebostaden revs 1885 och ny bostad uppfördes.

Bild 21 Stigtomta prästgård med den gamla uppfarten mellan huvudbyggnaden och Strandbergsflygeln (c:a 1940)

Bild 23 Strandbergsstugan

[Till innehållsförteckningen](#)

Kvar av den gamla byggnationen finns komministerbostaden med sin karolinerstil. Den kallas i dag Strandbergsstugan till minne av skalden m m Carl Vilhelm August Strandberg (Talis Qualis), som föddes här 1818.

Bild 24 Tiondeboden och en grindstuga vid Stigtomta Prästgård

De båda grindstugorna vid Stigtomta prästgård är sannolikt från 1500-talets prästgård. Eftersom prästgårdarna på denna tid även tjänstgjorde som gästgivaregårdar behövdes nog utrymmen. På grund av närheten till slottet i Nyköping hade man särskilt mycken gästning och erhöll därför vissa skattelättnader. Som exempel på gästningstunga kan nämnas att furstinnan av Mecklemburg bodde i Stigtomta prästgård 1596, där hon med stort följe dröjde kvar i 3 nätter.

Bild 117 Tiondeboden vid Stigtomta Prästgård

[Till innehållsförteckningen](#)

Tiondeboden är nog från samma tid. Tiondet var en form av skatt i naturasamhället och utgjorde tiondet av skörd, nyfödda djur m m. En tredjedel av tiondet gick till kungen, en tredjedel till biskopen och en tredjedel till prästen.

De båda grindstugorna användes nog också som kaplanstugor för hjälpprästerna, som hade sitt bröd hos kyrkoherden, som var deras ”matfader” och svarade för deras lilla lön.

Emeritiepräster erhöles ett årligt spannmålsunderstöd sin livstid ut. De kunde också få ett kronotorp upplåtet åt sig. Magnus Petri fick av Karl IX torpet Oxelgården.

Prästänkor satt kvar på boställena ett år efter mannens död (nådåret) men hade då att svara för nådårskaplans underhåll. Så länge de icke ingick omgifte kunde de påräkna samma slags hjälp som emeritieprästerna.

Konservering av pastoraten skedde på 1600-1700-talen genom att änkan gifte om sig med makens efterträdare. Detta var nog unga prästers enda chans att få ett eget pastorat. Som exempel på konservering kan nämnas Katarina Aurelius som först konserverade Laurentius Salvius och sedan Petrus Nycander. Detta var under det första årtiondet 1700. Hon blev änka 1716 och då ville hon konservera pastoratet en tredje gång men konsistoriet sa nej. Hon gifte sig i alla fall med en präst i Finland.

Prästerna var mångsysslare:
Själsoörjare och predikant; Övervakare av tukt och sedlighet; Gästgivare; Bönder och Skattmasar (indrivning av tiondet)

Prästerskapets löneförmåner var följande:
Avkastning av jordbruket; Andel i tiondet och Rätt till ersättning vid kyrkliga förrättningar.

I dessa naturahushållningens tider utgick ersättningar i form av ätandets varor. För kyrkotagna kvinnor fanns särskilda altaren vid sidan av högaltaret där de avlämnade sina offergåvor till prästen. Dessa altaren kallades kakaltare och togs officiellt bort 1720 men inte förrän 1778 upphörde seden i Bärbo.

Den förste prästen i Stigtomta, vars namn är känt återfinns på en gravsten, som är uppställd i kyrkans vapenhus. Hans namn var Ingvar eller Joar och han dog 1330.

Dagen präst, Johan Blix är nr 37. Siffran är dock något osäker.
(Andrén skrev detta 1982).

Prästernas predikningar var långa och kanske inte alltid så roliga. Därför hände det att åhörarna somnade. Kyrkvaktaren hade då en lång käpp (kyrkstöten) som han puttade till de sovande med. Kyrkoherden i Halla 1823-1827 som hette Erik Filip Pladecius införde en annan metod som han i ett memoranda förelade kyrkvaktaren: ”Det är kyrkvaktarens ovillkorliga skyldighet att från predikans början till dess slut gå ikring i kyrkan och observera samt med kraftiga handslag på bänkdörrarna uppväcka de vanliga kyrksövarna samt tillhålla skvallrare och skvallrerskor att sitta stilla uti Herrens hus.”

På kyrkväggen i Stigtomta kyrka hänger en tavla med latinsk text, som talar om Nicolaus Aurelius och hans märkvärdighet. I själva verket var Aurelius inte så väl anskrivnen hos konsistoriet. Han hade t ex under en gudstjänst och i mässkläder gått ned i kyrkan och motat ut Olof i Sandbros hustru. Han hade det inte så roligt hemma heller. Han blev änkling med 10 barn och gifte om sig, men barnen gillade inte styvmodern. Hon blev enligt egen utsago med

eder och svordomar hädder, försmädder, bannader och öknämnder tid efter annan. Hon vände sig till biskopen med begäran om hjälp och han konstaterade att barnen fått för lite stryk och han hotade dem med tukthus om dom inte bättrade sig.

Johannes Lindberg, kyrkoherde 1723-1742. Han var krigspräst under Karl XII:s krig. Han var bland de 65 präster som togs tillfånga vid Poltava och fördes till Moskva, där han med de andra fångarna utgjorde trofé i det sora segertåget, som tsaren lät anställa. Han behövde dock ej komma till Sibirien utan fick kvarstanna i Moskva för att betjäna sina därvarande landsmän med både själa- och läkevård. Han var fånge i Ryssland till 1722. Gifte sig i fångenskapen 1714 med kaptensdottern Barbara Sofia Bruckhausen. Gravstenen finns kvar och ligger på södra sidan av kyrkan.

Nykyrka hörde till Stigtomta pastorat och prästtjänsten uppehölls av komministrar. Första bostället var troligen Lida, men drogs in till kronan av Gustav Vasa. Sen inhystes komministrarna tydligen lite hur som helst och först 1688 fick komministern Listorp till bostad, vilken gård då indragits till kronan vid Karl XI:s reduktion.

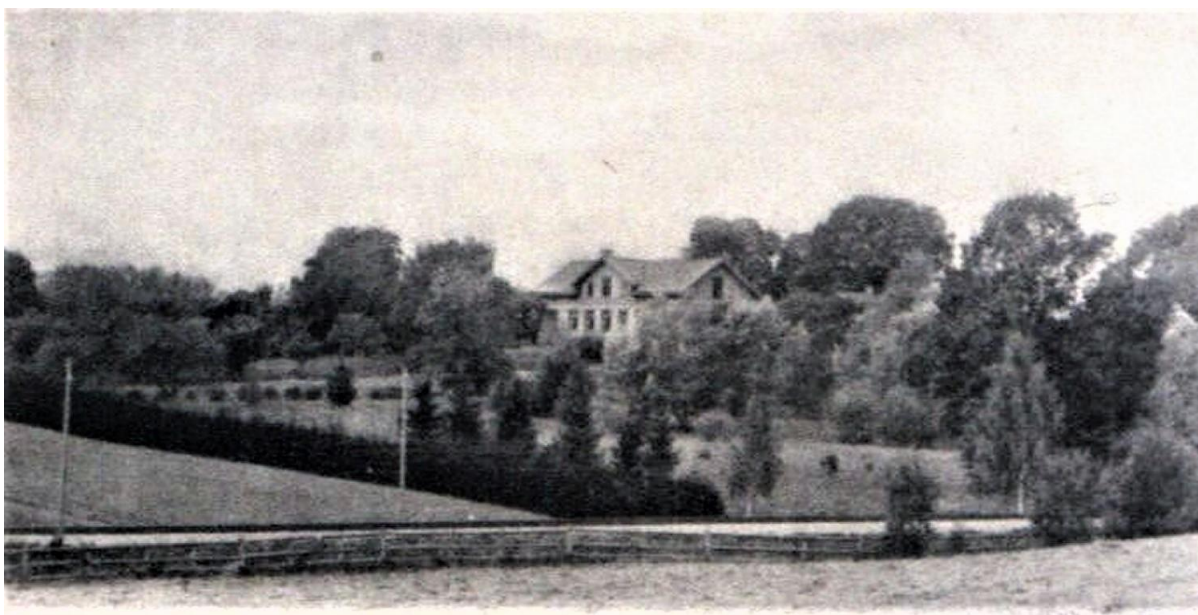
Bärbo ingick i Råby pastorat och kyrkoherden bodde i Råby. Nuvarande komministerbostaden uppfördes 1963 såsom ersättning för en tidigare 1700-talsbyggnad. En del av bostället utgör donation från Täckhammars gård i början av 1800-talet.

Halla socken ägdes intill slutet av 1600-talet av Åkerö gård. I samband med Karl XI:s reduktion i slutet av 1600-talet indrogs södra delen till kronan och prästgården fick sin nuvarande arrondering. Tidigare fanns tydligen jordlotter lite varstans. Ellesta har t ex fortfarande en äng, som kallas Prästängen. Halla var pastorat tillsammans med Vrena och kyrkoherden bodde i Halla. Den siste kyrkoherden i Halla hette Johan August Hultén och slutade sin tjänst 1920.

År 1916 skedde ny prästlöneroglering, varvid bestämdes att prästernas löner skulle utgå i form av kontanter och att löneboställena skulle utarrenderas: Prästernas tionde upphörde 1910. Därmed försvann de sista resterna av det gamla samhällets levnadssätt, som var grundat på naturahushållning.

Bilder prästgårdar, Stigtomta

Bild 20 Stigtomta prästgård omkring 1900. Man kan notera storleken av trädgården, som utvidgades av kyrkoherde Almstedt i slutet av 1800-talet till att omfatta hela området efter Skillrabäcken.

Bild 114 Norra grindstugan med Strandbergsstugan.

Bild 115 *Södra grindstugan.*

Bild 116 *Norra grindstugan.*

Bild 201 Stigtomta prästgård i slutet av 1800-talet, då den var ganska nybyggd.

Bilder prästgårdar, Bärbo

Bild 118 Bärbo prästgård. Troligen från 1700-talet.

Bild 119 Riven 1963 då ny komministerbostad uppfördes.

Bild 120 Flyglarna vid prästgården står fortfarande kvar och är troligen från 1700-talet.

Bilder präster

Bild 25 *Lovisa Gellerstedt f Hamnström. 1811-73 Johan Daniel Gellerstedt, prost 1802- 63*

Kyrkoherde Johan Daniel Gellerstedt. Kyrkoherde i Stigtomta 1853-1863 och hans hustru Katarina Lovisa Hamnström. Gellerstedt var riksdagsman m m.

I konsistoriets eftermäle heter det:

Prosten Gellerstedt var en framstående präst och lärare. Han mottog i Stigtomta från sin företrädare en församling, som vant sig att med bitterhet och ovilja bemöta sin pastor och störa friden genom oupphörliga tvister. Att skulden härtill dock icke var att söka ensamt på församlingens sida, visade sig snart, då Gellerstedt vid sitt tillträde strax lyckades återföra förtroendet och fridsamheten mellan sig och församlingen och detta utan att gå efterlåtet tillväga. (Företrädaren som avses hette Josua Detloff Wulff, kyrkoherde 1840-1851).

Bild 218 *Jean Gondrét f 10/3 1872 St Johannes Stockholm*

Kyrkoherde Gondrét var enligt uppgifter något originell. Bl a lär han ha haft motvilja mot kvinnor i sin omgivning. Han hade en manlig betjänt.

Bild 157 Kyrkoherde *J Gondréts* installation 1924. Förmodligen var herrarna (obs! endast herrar) samlade till installationsmiddag och då togs detta kort. Detta var alltså dåtidens styrande som samlats. Namnförteckning vid originalkortet.

Bild 167 V pastor *Knut Leijonhuvud* med konfirmandgrupp vid *Stigtomta kyrka* ca 1900.

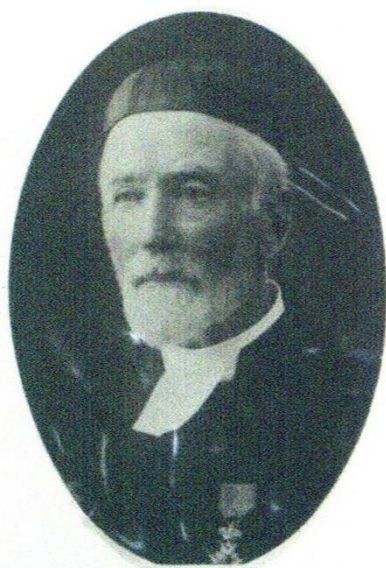
[Till innehållsförteckningen](#)

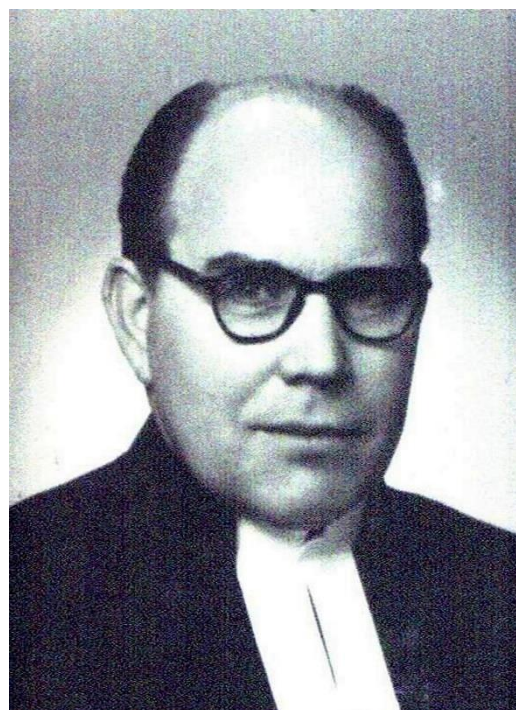
Bild 198 *Kyrkoherde Sten Israel Böös, 1866-1882.*

I hans eftermäle heter det:

En fridsam och aktningvärd natur, dock utan att ha varit en initiativernas man eller ägt den energiens makt, som i någon högre grad mäktar göra sig gällande. Aktning och kärlek uppbar han från sina sockenbor. Den kunde ju ej få några ovänner, som aldrig störde någons ro.

Bild 216
Kyrkoherde Gustav Wetterholm, 1903-1922.

Bild 207
Kyrkoherde Sigurd Norrman, 1953-1971

Skolväsendet

Bild 1 Anna Annell. Hon var född 1878

I slutet av 1800-talet kom en ung, nyutexaminerad lärarinna till Stigtomta för att tillträda sin första plats som småskollärlarinna vid Stigtomta kyrkskola. Hon var 19 år gammal och året var 1897. Hennes namn var Anna Annell. Hon var född 1878 i Skedevi.

Bild 2 Småskoleklass vid kyrkskolan 1900

Bild 106 Anna Annell med sina småskoleklasser omkring 1900.

Skolhuset är en byggnad från 1700-talet, som ursprungligen var fattighus. 1819 påbyggdes huset med en våning. Medicinalrådet L C Tingstadius på Wik, som ivrade för folkundervisningen, donerade 1821, 1 000 riksdaler banco, varav avkastningen skulle tillfalla läraren. Även en senare ägare till Wik, ryttmästare Hallenborg, donerade medel till inköp av skolmateriel.

På övre våningen i byggnaden inrymdes skolsal och bostad för läraren ända till 1856, då det ena av de båda röda stugorna invid landsvägen uppfördes till detta ändamål.

Lärarynnet Annell bodde i ett vindsrum. Hon hade i sitt rum endast öppen spis för uppvärmning och matlagning. Skolsalarna uppvärmdes också med stora öppna spisar, där man eldade med hela kastvedträn.

Det är ej bekant vad fröken Annell hade i lön, men 1885 fick en lärarinna i Bärsta, som tjäntgjort i fem år lönen höjd till 700 kr/år, husrum, vedbrand och kofoder. Hon ville ha en kokspis i sitt kök, men det avslog stämman, som dock lämnade henne fritt att av egna tillgångar ombesörja dess anskaffande.

Man kan väl förmoda att lönen till fröken Annell utgjorde ca 50 kr/månad, husrum och vedbrand. Eftersom hon inte hade ko utgick väl knappast ersättning för kofoder.

Bild 3 Storskoleklasserna vid Kyrkskolan omkring 1900

Lärlarinna är Gerda Kordelia Oktavia Kristina Thordsson född 1858. Hon var också organist i kyrkan. För att få den befattningen måste hon begära dispens av Kungl. Maj:t eftersom hon var kvinna. Hon skulle också kunna vaccinera.

Bild 4 Storskoleklassen omkring 1900.

[Till innehållsförteckningen](#)

Eftersom eleverna var så många så skedde varannandagsläsning för att eleverna skulle få plats. Det var ändå ibland så trångt, att läraren fick placera en del elever i sitt kök. Skolbyggnaden var till slut så dålig att andra våningen stöttades upp med en obarkad stock, som stod mitt i småskolesalen. Byggnaden revs 1904. Timret var dock inte sämre än att det togs tillvara och ingår nu i fastigheten med det gamla namnet Tegnefors (Almnäsvägen 7). Från 1842 infördes allmänna folkskolestadgan med skolplikt för alla barn. Men långt dessförinnan hade skolor funnits, som t ex Stigtomta kyrkskola från 1819. Som regel var det ägarna till de stora godsens, som ivrade för folkundervisningen och anordnade skolor och underhöll lärare. Särskilt omkring 1820-talet tycks de flesta enskilda skolorna ha tillkommit.

Bild 7 Jenningska skolan

År 1829 donerade Sophie Eleonora Jennings, Täckhammar, dels den sk Jenningska skolan, dels 20 tunnor spannmål årligen till lärarlön, dels 1 000 riksdaler banco, varav avkastningen skulle användas till läroböcker och fastighetsunderhåll. Undervisningen i Jenningska skolan bedrevs 1829 – 1888.

Bild 108 Täckhammars skola.

1888 donerade dåvarande ägaren till Täckhammar, David Böklin, en ny skolbyggnad, Täckhammars skola. Den byggnaden är nu riven. Undervisning pågick här 1888 – ca 1950.

Bild 8 Valinge Skola

[Till innehållsförteckningen](#)

Valinge gård underhöll länge skola för godsets barn. Redan 1819 donerade dåvarande ägaren skola och underhöll lärare. Den privata skolan upphörde inte förrän 1893, då socknen övertog undervisning. Lärare på bilden är Otto Berger och kvinnan är en diakonissa.

Bild 109 Bärbo gamla kyrkskola

Bärbo kyrkskola (den gamla) är ett ombyggt sockenmagasin. Här bedrevs skola 1864-1960. Bärbo nya kyrkskola uppfördes 1915. Undervisningen upphörde omkring 1970.

Bild 165 Bärbo kyrkskola 1907

Oxhagsskolan vid Nääs. Foto Bertil Ferm, Sörmlands Muséum

Näas-Tistagodset hade privat skola vid Oxhagen i Bärbo från 1830. Den skolan upphörde 1920 men användes en tid under andra världskriget då skolan vid kyrkan var upplåten till militären.

Bild 9 Klockargården vid Nykyrka kyrka

[Till innehållsförteckningen](#)

Det äldsta trähuset i trakten är Klockargården vid Nykyrka kyrka. När huset uppfördes kan inte med säkerhet anges, möjligen 1579 för då byggdes enligt anteckningar en klockarstuga i Nykyrka. Här bodde klockaren Elias Hagelström och hans hustru Hedvig Wennerberg-Hagelström och här utförde de en märklig lärargärning från omkring 1790 – 1846 då Hedvig Hagelström avled vid 83 års ålder.

Hon erhöll efter 40 års nitisk och skicklig undervisning Patriotiska sällskapets medalj med motivering att ”hon med de lyckligaste gåvor, ett ovanligt nit och moderlig ömhet undervisat och uppfostrat en större mängd av hela ortens såväl ståndspersoners som allmogens barn”. Skolundervisning fortsatte i den gamla stugan ända fram till 1870.

Skolväsendet var underställt kyrkorådet ända till 1932 och eftersom kyrkoherden var självskriven ordförande i kyrkorådet blev lärarnas kontakt med kyrkoherde och råd tvingande. Kyrkorådet skulle övervaka undervisningen och kunde också lägga sig i moralfrågor. Sedligheten bland skolfolk var viktig.

Från 1912 noteras i Halla att skollärare Eriksson under december månad flyttat tillsammans, sammanbott och ännu sammanbor med lärarinnan Karlsson utan att de äro lagligen trolovade eller vigda, varför kyrkorådet meddelade Eriksson att så fort ske kan iakttaga rättelse på det han icke i egenskap av församlingsmedlem och skollärare må vara till anstöt och förgelse i Guds församling.

Eriksson iakttog inte rättelse och fick sparken.

Bild 65 Stigtomta skola 1906

Den gamla Tingstadie-skolan på kyrkbacken i Stigtomta ersattes 1904 med en byggnad, likaså på kyrkbacken. Om den gamla skolan varit för liten, så blev denna skola för stor. Den var tilltagen med utrymmen som aldrig kom att utnyttjas.

Byggnaden totalförstördes vid en häftig brand den 24 januari 1931. Branden utbröt i kantorns sängkammare vid middagstiden. Genom ortsbefolkningens raska ingripande med sprutor och vattenlangning lyckades man rädda omgivande bebyggelse, men inga inventarier räddades. Kommunens kassaskåp lyckades man rädda med inelligande värdehandlingar och kyrkans

silver. Däremot brändes kommunalnämndens protokollsbok, som dock rekapitulerades genom ett sammandrag.

Efter skolbranden blev det en våldsam strid om var den nya skolan skulle ligga. Förslag fanns om återuppförande på kyrkbacken, placering vid övre delarna av nuvarande Vatten- och Bondebyvägarna eller på Klockarjorden. Det blev Klockarjorden.

Bild 66 Stigtomta skola 1933

Den nya skolan togs i bruk 1933 och kostnaden för bygget inkl lärarbostad utgjorde 71 889:23. Under uppbyggnadstiden hölls skola i de gamla fattigstugorna vid kyrkan.

Bild 101 Stigtomta skola brinner 18 januari 1969

Även denna kyrkskola drabbades av brand (anlagd) den 18 januari 1969. Kvar står endast lärarebostaden. Genom att de mindre skolorna i bygden nu lagts ned har Stigtomta kyrkskola blivit centralskola med dagens nybyggnader.

Bild 102 Några dagar efter branden

Skolundervisning har givetvis funnits lång tid men har kunnat nyttjas av endast ett fåtal. I Nyköping och Strängnäs fanns skolor och under den katolska tiden förekom undervisning i kloster.

Den första lärare i den första skolan på kyrkbacken i Stigtomta var förre skogvaktaren Forsberg, som därför erhöll en tunna råg av sockenmagasinet samt dessutom frivilliga gåvor av barnens föräldrar.

Skollärarens ställning var i början inte alltid lätt och deras status var låg. Minmilönen till skollärare angavs i folkskolestadgan 1842 till 16 tunnor säd, husrum, vedbrand och foder till en ko. Stämmans ordförande tyckte att lönen var för låg då den var vida sämre än till en statdräng och förslog någon höjning, men stämman sa nej men medgav att suskriptionslistor fick utskrivas för frivilliga bidrag.

1863 beviljades läraren i Halla såsom extra löneförmån gödsel till sitt potatisland.

1889 brann Nykyrka skola och då ny skola skulle uppföras hade skolinspektören synpunkter på ritningen men hans åsikter bemöttes med en pepprad skrivelse från stämмоordföranden som finner det onödigt med palatser eller storartade byggnader för härbärgerande av skollärare. Till studerkammare i den händelse han därtill ej vill använda bostaden kan han ju använda bostaden. Enligt Elof Andréns bok brann skolan 1899. Kanske är förklaringen om

olika årtal att den brunnit två gånger och återuppbyggts såsom Erik Andersson uppgett i en skrift.

1865 tillsättes i Stigtomta särskilda tillsyningsmän att inom dem anvisade kretsar vaka över barnens ordentliga skolgång. För detta ändamål indelas socknen i 12 kretsar.

Skolbarnsbespisning infördes i Stigtomta 1950 för samtliga barn i distriktet. Då var det välståndet som skapade denna förmån, men 100 år tidigare, då även skolbarnsbespisning fanns var det den bittra nöden och fattigdomen som berättigade barnen att få mat på socknens bekostnad. 1875 beslutar man på sockenstämma att 11 fattiga barn skola erhålla middagsmål i skolan. Genom åren möter man gång på gång uttrycket fattiga barn. Ibland utgår understödet till föräldrarna för att barnen skall kunna gå i skolan. Men för att detta understöd skulle utgå fick barnen ej utan giltigt förfall vara borta från skolan. En dags bortovaro betydde en veckas förlust av understöd. Understöd utgick även till skor och kläder, så att barnen skulle kunna gå i skolan.

Undervisning i skolan skulle ske i följande ämnen:

- a) Ren och flytande innanläsning av svenska språket.
- b) Religionskunskap och bibliska historien. Häri ingick katekesläsning.
- c) Kyrkosång
- d) Skriva
- e) Elementerna i räknekonsten

Då den allmänna skolplikten infördes förutsattes att det skulle finnas 1 skola och 1 lärare i varje församling. Detta medförde att varken lokaler eller lärare ibland räckte till. Man använde då varannandagsläsning i delade klasser, äldre elever fick undervisa yngre och även ambulerande skolor förekom. D v s lärare kom till barnen, som samlades i någon gård. Byggandet av skolor hade ju också ekonomiska konsekvenser för de fattigaste församlingarna.

För Stigtomta och Bärbo medförde skolplikten inga större bekymmer omedelbart. Där hade man ju redan donerade skolor med lärare.

Nykyrka församling beslutade visserligen redan 1848 att bygga egen skola, men beslutet kom inte till utförande förrän 1870 efter påtryckningar från myndigheterna. Man lyckades hanka sig fram ända till denna tid genom att använda klockargården.

Halla församling var mera på alerten och redan 1843 beslutas att uppföra skola, vilken stod färdig för invigning den 1 maj 1845. 48 skolpliktiga barn antecknades för undervisning.

Fattigvården

Fattigvården har i alla tider varit ett stort och betungande problem och samhället har sökt lösa detsamma på olika sätt.

Under medeltiden var det kyrkan och klostren samt de olika gillena, som bedrev understödsverksamhet. Efter reformationen, sedan klostrens verksamhet upphört, kom fattigvården att ända in på 1800-talet vara grundad på frivillig enskild välgörenhet. Tiggeri var ett tillåtet yrke och i byalagen fanns en träklubba där ordningsföljden för tiggjarbesöken var angiven.

1733 beslöts att varje socken skulle dra försorg om sina fattiga och socknen skulle bygga och underhålla fattigstuga. De mindre socknarna hade inte råd att bygga hus utan fattigvården löstes väl oftast genom rotegång.

Stigtomta socken byggde nog sitt fattighus någon gång i mitten på 1700-talet. Det låg på kyrkbacken och påbyggdes 1819 med en våning, vari bedrevs skola. Kombinationen fattighus och skola gällde ända till 1856, då det västliga av de båda röda stugorna uppfördes till fattigstuga. En av orsakerna till fattigdomen under 1700- och 1800-talen, var förutom krig och missväxt, den utbredda dryckenskapen. Superiet hade en rent otrolig omfattning och hade inte nykterhetsrörelsen och frikyrkorörelsen kommit på 1800-talet hade väl svenskarna supit ihjäl sig.

Till den ekonomiska misären hörde även överbefolkningen. Under sista halvan av 1800-talet uppgick befolkningen i de fyra församlingarna Stigtomta, Bärbo, Nykyrka och Halla till 3 500 personer. Praktiskt taget alla levde på jordbruk med betydligt sämre avkastning än i dag, så man förstår att biten av den gemensamma kakan måste bli liten för var och en. Man måste ha denna viktiga sak i minnet då man läser protokoll om fattigvård från denna tid.

Fattigvården i de fyra församlingarna löstes på olika sätt.

De ålderstigna eller arbetsoförmögna som hade någon egendom som kunde överlåtas på släktingar eller andra, kunde avtalsvägen säkerställa sin försörjning till döddagar. Detta kallades att sätta sig på undantag.

Genomgående i de fyra församlingarna var nog att gårdarna hade ett visst ansvar för gårdens folk. Särskilt bör nämnas Bärbo där de tre stora gårdarna drog försorg om sina f d anställda genom tillhandahållande av fria bostäder och naturaförmåner. Detta skedde ända in på 1950-talet.

Nykyrka och Halla antog i slutet av 1800-talet likalydande reglementen varur citeras följande:

”Varje ägare eller innehavare av jord är skyldig att med husrum och nödigt bränsle förse sådana personer, som från deras område falla fattigvården till last eller inom kommunen äga hemortsrätt. Sker försäljning av gården stannar underhållsskyldigheten vid jorden”.
 Detta reglemente gällde till 1918.

Genom sådana här åtgärder kunde dessa tre församlingarna uppskjuta byggande av fattigstugor ända till senare delen av 1800-talet. I dag är dessa fattigstugor fina sommarnöjen.

Fattighjonens understöd utgick in natura och var nog i knappaste laget. I protokoll från Halla 1892 värderas årsunderstödet enligt följande:

100 kg rågmjöl	á 15 öre	15:30
25 kg vetemjöl	20	5:10
9 l korngryn	20	1:80

135 l potatis	3	4:05
5 kg fläsk	100	5:00
9 kg sill	25	2:25
6 l salt	3	0:18
15 l ärter	13	1:95
Mjölkipengar		3:00
Kontant		<u>10:00</u>
		<u>48:73</u>

En fattigdel delades enligt aktuellt behov i kvarts, halv eller trekvarts del.

Hjonen fick varje månad hämta sin tolftedel i fattigboden, som i Stigtomta låg på kyrkbacken. Hjonen i fattighusen ordnade själva sin matlagning.

I de gamla röda stugorna som fortfarande står kvar vid Stigtomta kyrka inrymdes 1910 19 understödstagare. Detta år skedde en verklig förbättring av åldrvården genom att gemensam utspisning ordnades med bättre mattilldelning, förbättrad hygien och anställande av en något så när kvalificerad föreståndarinna. 1911 utbyttes de väggfasta sängarna till järnsängar.

1918 kom den fattigvårdslag som lade grunden till dagens socialvård.

Nytt ålderdomshem gemensamt för Stigtomta, Nykyrka och Halla socknar uppfördes 1929-30 med plats för 20 vårdtagare. 1952 och 1964 utbyggdes ålderdomshemmet till att inrymma 40 vårdplatser.

Pensionärshemmet i Stigtomta uppfördes 1945.

När man läser fattigvårdens historia ska man tänka på att inte klandra de män, som i äldre tider beslutade och bestämde, även om man ibland tycker att deras inställning mot de socialt utslagna många gånger verkar hård och brutal. De levde i en tid med helt andra värderingar och framförallt ekonomiska resurser än dem vi har i dag. För mindre än 100 år sedan var vi i ett u-lands bottenläge.

Järnvägen – starten till ett nytt samhälle!

Järnvägen, OFVJ, (Oxelösund-Flen-Västmanlands Järnväg) byggdes på 1870-talet och är därmed en av de äldre i Sverige. Att stationen kom att ligga i Stigtomta berodde inte på att där fanns något samhälle (där fanns ju mest bara skog) utan på att vägarna löpte samman från både norr och söder och eftersom stambanan Södertälje-Nyköping-Norrköping inte byggdes förrän 1915, blev det ett stort område, som berördes av denna bana, t ex både Jönåker och Björkvik.

Eftersom alla människor i området på denna tid bodde på rena landsbygden, blev placering av stationen strategisk. Man kan verkligen säga att järnvägen var till för folket (till skillnad från dagens förhållanden).

Socknarna efter banan köpte aktier i OFVJ och Stigtomta köpte för 21 000 kr, vilket var mycket pengar på den här tiden. För finansieringen upptog man ett 75-årigt lån. Tyvärr gjorde järnvägsbolaget konkurs och aktierna såldes 1892 för 4 250 kr. För de pengarna byggdes det östra av fattighuset på 1890-talet.

Men lånet fick man betala och det tog inte slut förrän 1952.

Sedan stambanan över Nyköping byggts 1915 förlorade järnvägen betydelse.

Bild 26 Järnvägsstationen före sekelskiftet

[Video om Järnvägsstation 1877-2007](#)

[Till innehållsförteckningen](#)

Bild 27 Järnvägsstationen omkring 1910.

Bild 121 Järnvägsstationen omkring 1950. Stinsen Mattson står med flaggan.

Bild 28 Larslunds järnvägsstation på 1920-talet

Bild från Stigtomta Hembygdsförening klicka på: [Karta OFWJ 1873.](#)

[Till innehållsförteckningen](#)

Stigtomta före 1950

Om man med Stigtomta menar de fyra socknarna Stigtomta, Bärbo, Nykyrka och Halla, kan man konstatera att storgodsens, kronans och kyrkans dominerat markinnehavet inom området ända in på sen tid. Tistad och Täckhammar ägde hela Bärbo och Tistad även en stor del av Stigtomta. Stora delar av Halla hörde till Åkerö. Vik och Valinge ägde stora gårdar i Stigtoma och av Nykyrka hörde flera gårdar till Tärnö. Bondeby, Tängsta och Tistad ägde större delen av den mark där Stigtomta samhälle nu ligger. I övrigt var det kronojord, som militärboställen och så den kyrkliga boställsjorden. Det var mycket tunnsått med egna bönder.

Den enda gård som gått i arv i mer än 150 år är så vitt jag vet Stordalen.

Folkmängden år 1900 utgjorde ca 3 700 personer.

1920 = 3 658 pers, 1940 = 2 981 pers, 1970 = 2 004 pers.

Eftersom de flesta levde på ett jordbruk med betydligt sämre avkastning än idag, förstår man att biten av den gemensamma kakan måste bli liten för var och en.

På grund av jordägareförhållandet saknades i Stigtomta det fjärde ståndet – bönderna. I Stigtomta finns inget av den traditionsrika allmogekultur som haft så stor betydelse i andra delar av Sverige.

Före 1870-talet, då järnvägen kom till, fanns av Stigtomta samhälle mest skog. Bebyggelsen bestod av kyrkan med skolan och ett av fattighuset, Kyrkbyns jordbruk, Oxelgården, Prästgården och så torpen Uddbö, Sandstugan, Oskarsberg, Lovisedal och Dalby. Allt övrigt var skog.

Vid sekelskiftet hade tillkommit tre affärer. Eriksons lanthandel vid Rogsmo, en mindre affär vid Uddbö och Berggrens lanthandel. Dessutom två mejerier, ett slakteri samt två-tre villor efter Hallavägen och en eller två efter Nykyrkavägen. Vid samma tid skedde avstyckning från det Tista-ägda torpet Oxelgården av 6-7 tomter, bl a för Templarlokalen.

1910 avstyckades från Tängsta gård ett tjugotal tomter omkring den del av samhället som kallades Berggrensgatan. På grund av att området var helt obebyggt kunde en byggnadsplan upprättas, som gav ett område med rätvinkliga kvarter och som sedan kunde utnyttjas vid den framtida utbyggnaden i samhället. Ägaren till Tängsta hette vid den tiden Chevanter och tomterna såldes för 100 kr styck.

Efter ovannämnda avstyckningar avstannade i huvudsak utvecklingen i samhället och öknamnet Bondvilan var nog i stort sett riktigt. Järnvägens minskade betydelse efter 1915 påverkade nog samhällets stagnation, som kom att bestå ända till början av 1950-talet.

Bilder från Stigtomta samhälle före 1950

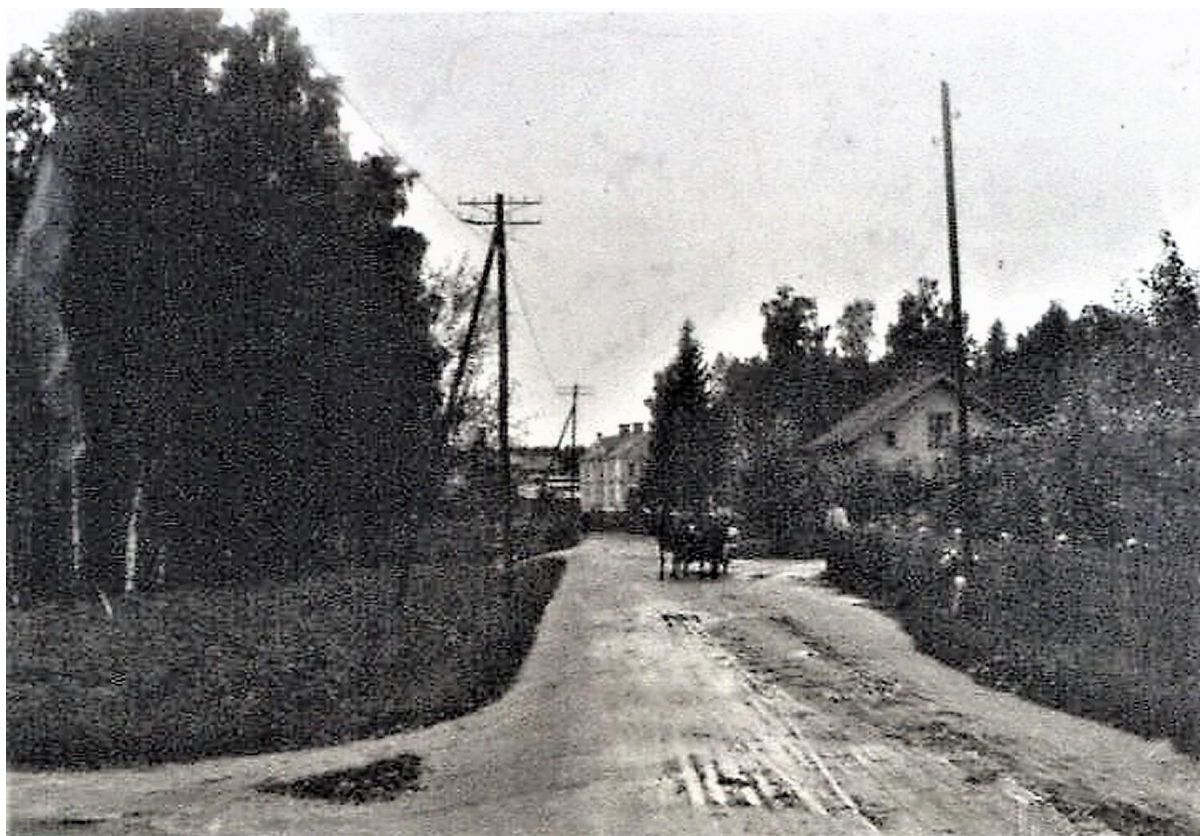

Bild 38 Nykyrkavägen med de fastigheter som avstyckades från Oxelgården 1899. Templarlokalen, Emiliero och Tomteboda, sett genom Uddbols Allé.

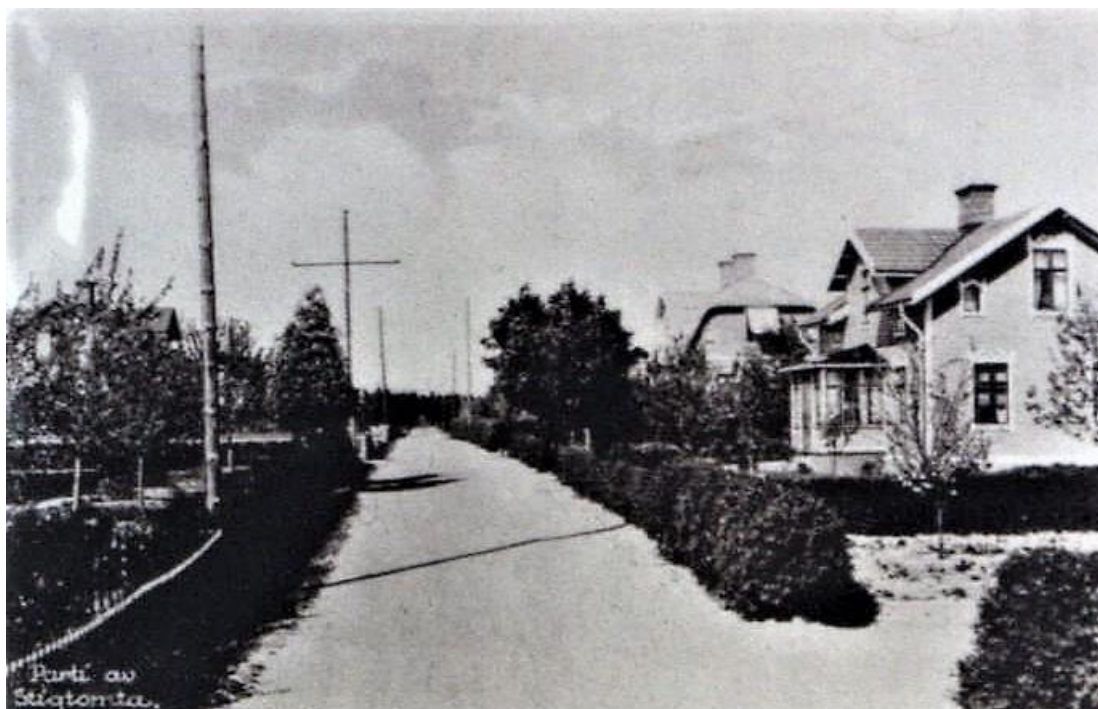

Bild 40 Berggrensgatan från omkring 1915. Till höger syns Betel. Detta område avstyckades från Tängsta 1910.

Bild 41 Hallavägen från omkring 1915. Med oxfora, Nyborg, Fridsta och i bakgrunden skymtar mejeriet.

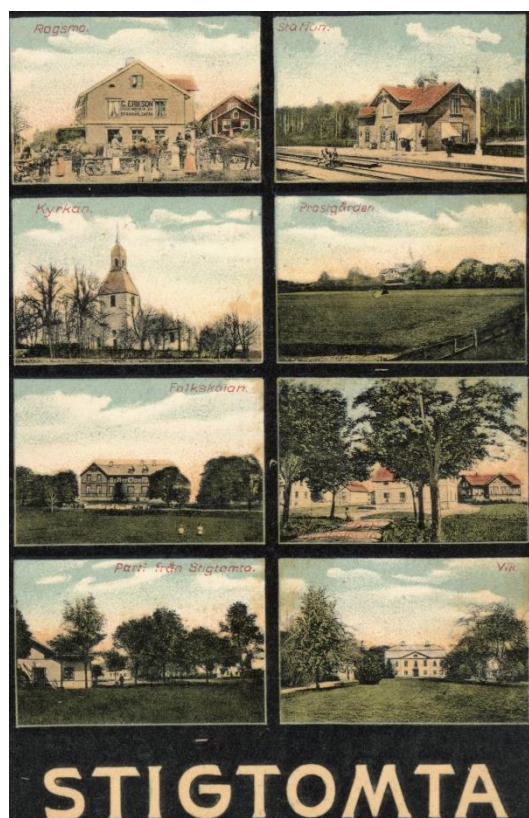

Bild 42 Berggrensgatan från omkring 1920.

Bild 44 Reklam för Stigtomta ca 1920

Två reklamkort för Stigtomta. På korten syns olika fastigheter i Stigtomta. Kortet torde vara från 1920-30-talen.

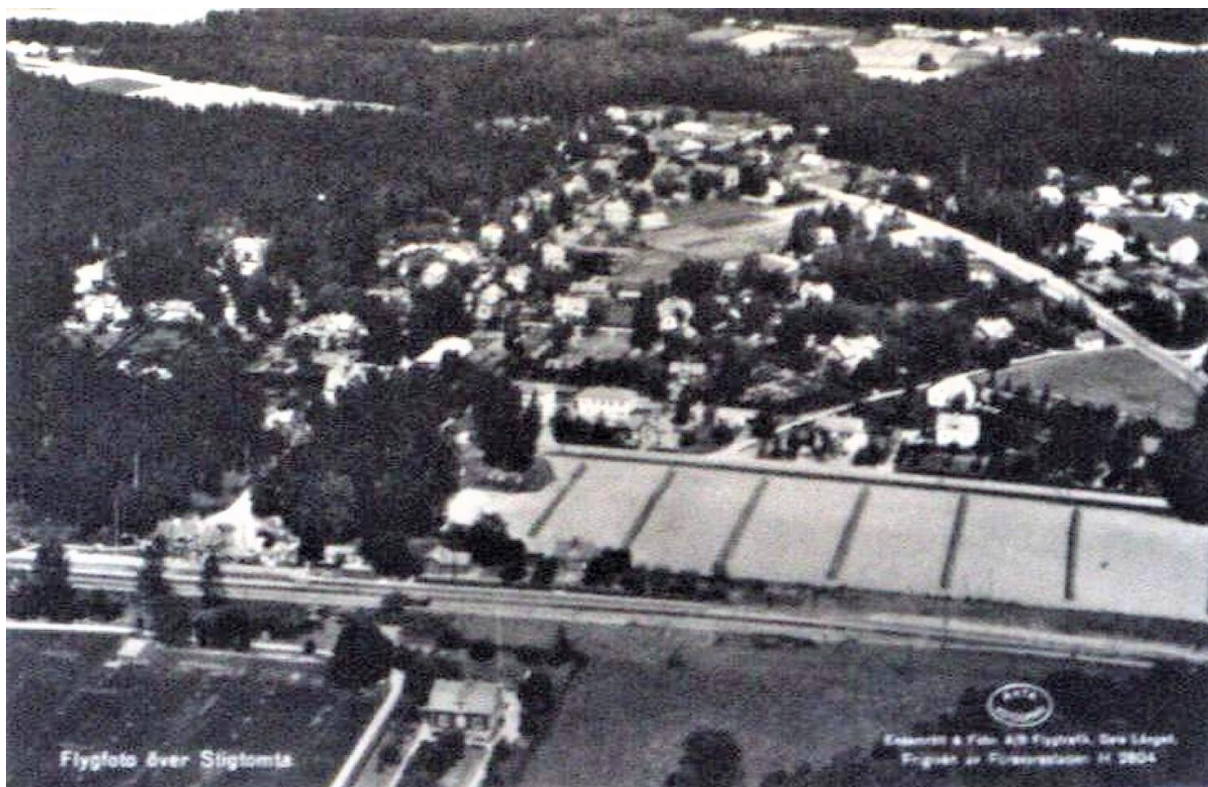

Bild 45 [Klicka här](#)

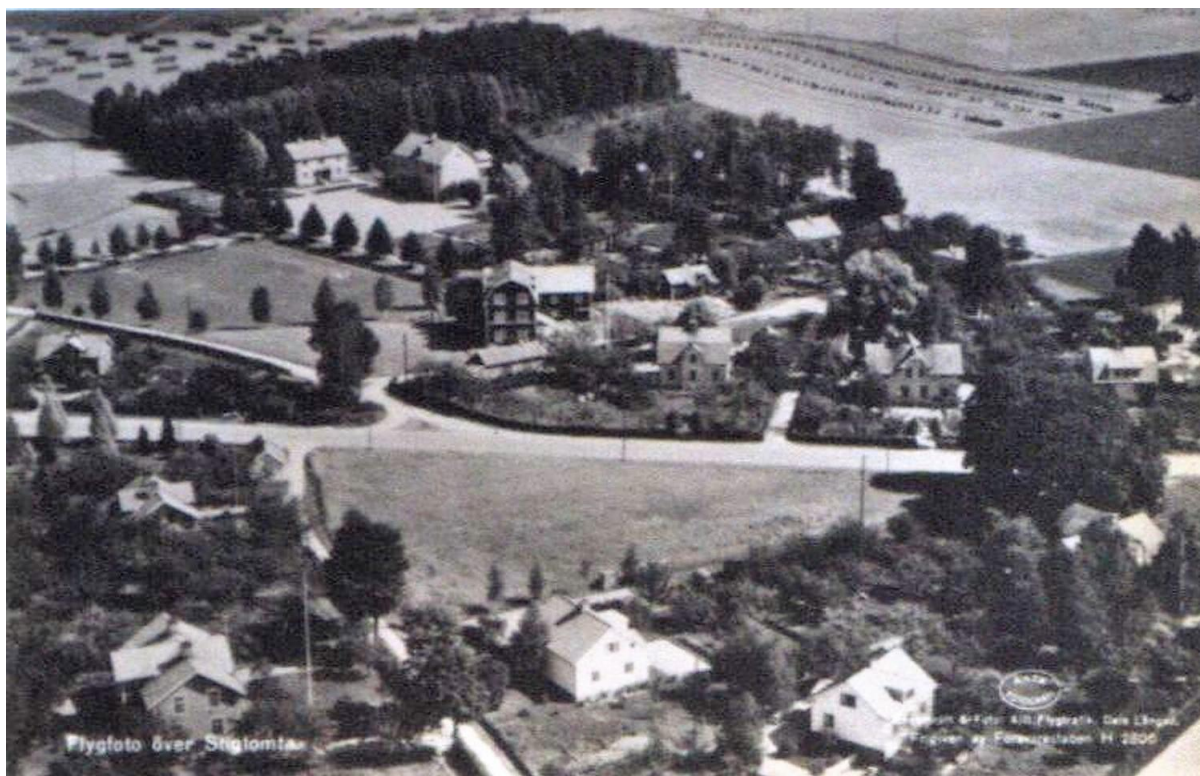

Bild 48 Hallavägen omkring 1920. På bilden syns närmast mjölkförsäljningsaffären. Mjök fick endast säljas i särskilda lokaler. Vidare syns Nyborg och Berggrens affär. Vid Nyborg fanns slakteri.

Bild 78 Flygfoto från början av 1940-talet. Stigtomta samhälle taget från Skillra gård och norrut. Järnvägen i förgrunden.

Bild 79 Flygfoto från 1940-talet. På bilden syns bl a skolan och kvarnen.

Bild 80 Skolvägen. På bilden syns bl a ålderdomshemmet. 1940-talet.

Bild 81 Björkhagen och Berggrens affär. 1940-talet

Bild 82 Stigtomta flygfält.

Flygfältet anlades som beredskapsarbete i början av 1930-talet. Vid flygfältet bedrevs före krigsutbrottet flygutbildningsverksamhet. Under kriget och sedan F11 kommit till användes fältet för reservändamål. Efter kriget användes fältet huvudsakligen för segelflygning. Flygverksamheten upphörde omkring 1960 och marken återgick till jordbruksändamål.

[Till innehållsförteckningen](#)

Bild 83 Vrenavägen med bl a Gulfmacken och Sandviks trädgård. 1940-talet. Vägen genom samhället ombyggdes och breddades 1942.

Bild 152 Hallavägen 1920-talet med Nyborg, slakteri, mjölkbutik, Fridsta.

Bild 154 Hallavägen 1930-talet med Nyborg, slakteriet, mjölkbutiken och Fridsta.

Bilder från Stigtomta före 1950, villor, herrgårdar mm

Bild 30 *Oxelgården*

Oxelgården, som låg mitt för den gamla prästgårdsallén, byggdes av överstelöjtnant Hoppe i samband med eller efter att han byggt Tistad slott 1762-67. Hoppe fick torpet till disposition. Torpet Oxelgården var i början av 1600-talet också boställe för emeritiepräst och även för prästänkor.

Siste torparen under Tistad, som ägde torpet, är den gamle mannen på kortet. Han hette Johansson. Han gjorde dagsverken vid Tistad och var även ringare i kyrkan. Kortet är från omkring 1910. Huset revs omkring 1960.

Bild 123 *Konserveringskurs vid Oxelgården.*

Bild 34 Tvättstugan vid Vrenavägen

Stigtomtabyn bestod på 1800-talet mest av skog men efter Vrenavägen i höjd med nuvarande ålderdomshemmet fanns på västra sidan av vägen hur underligt det än låter en mindre sjö med klappbrygga och allmän tvättstuga. Hit förde traktens folk sin tvätt. Tvättstugan inrymde dels ett bostadsrum, dels tvättstuga. Huset var nog mycket gammalt. Byggt med lera i väggarna. Sjön dikades ut i början på detta sekel i samband med vägarbeten.

Bild 181 Tvättstugan försvann i början av 1960-talet i samband med brandövning.

Bild 35 *Brunnstugan*

Bild 125 *Brunnstugan*

Under 1700-talet blev det högst modernt att dricka brunn och källor med järnhaltigt vatten ansågs särskilt hälsobringande. Vid Brunnstugan på vägen till Ahlen fanns en källa med sådant vatten och medicinalrådet Tingstadius på Wik, som även ägde Rogsta, skänkte stugan till socknen med villkor att där skulle finnas en brunnsöserska. Detta skedde på 1820-talet. Hur länge verksamheten pågick är osäkert men vid en stämma 1859 beslöts att stugan skulle hållas fri från fattighjon under tiden 4 juni till 16 augusti varje år då brunnsdrinkning pågick. Enligt uppgift pågick verksamheten ända in på 1900-talet. Det blev dock inget Medevi eller Ramlösa.

Bild 36 *En familjebild vid Tängsta gård omkring 1900. Ägaren hette Andersson.*

Bild 37 Uddböl nr 2. Tryggs hus med familjen Adolf Trygg.

Huset uppfört på 1880-talet. Man ser hur nära skogen finns in på huset. Huset övertogs sedermera av Tyggs dotterson, Birger Trygg, nämndeman, kommunalordförande, auktionist mm. Gift med Anna Annell-Trygg som tjänstgjorde som lärarinna vid Stigtomta kyrkskolor i 41 år till 1938. Hon dog 1967 vid 89 års ålder.

Från det Tistad-ägda Oxelgården gjordes 1899 avstyckningar av c:a 6-8 tomter bl a för Templarlokalen.

Bild 38 Nykyrkavägen där bl a Templarlokalen syns.

Bild 39 Tomteboda (Skolvägen 2) byggt 1899-1900. Kortet är från tiden för nybebyggelsen.

Bild 129 Tomteboda 1965

Bild 211 Tomteboda 1930-talet

Bild 202 Tomteboda 1909

Bild 212 Tomteboda 1950-talet

Bild 137 Kisängs gård före den stora sommarstugebebyggelsen

Bild 160 Fridsta (Hallavägen 18) 1908. Familjen på bilden är maskinisten vid mejeriet Larsson. Pojken på bilden är Erik Larsson, sedermera elmontör i Stigtomta. Fridsta är byggt 1904.

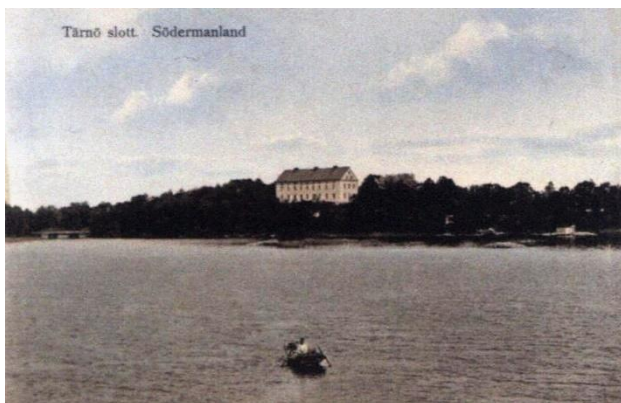

Bild 173 Grindäng 1968

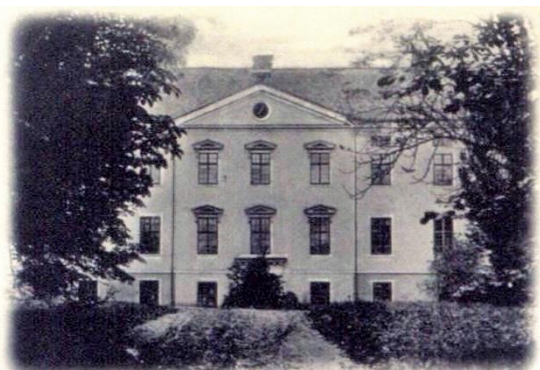

Bild 126 Tistad slott i Bärbo i början av seklet.

Bild 127

Tärnö slott i Husby Oppunda. Slottet brann 1913.

Bild 182**Bild 128** *Viks säteri***Bild 213** *Åkerö slott.*

Handel, industri, service

Efter ändrade lagbestämmelser på 1860-talet, gavs möjlighet att starta handel och industri på landsbygden. Tidigare hade städerna handelsmonopol. Stigtomta samhälle var ju bara en liten by, men det fanns en väl befolkad landsbygd däromkring. Man kan förmoda att lanthandeln startade rätt snart på 1870-talet. I varje fall senast i samband med järnvägsbygget. Rallarna var nog goda kunder.

Bild 43 I Uddbol var en affär på ett mycket tidigt stadium.

Fastigheten var tidigare torp under Bondeby. Ladugården fanns kvar in på 30-talet. I nuvarande hus ingår måhända äldre delar av torpbyggnaden. Den nuvarande utformningen av huset torde ha tillkommit på 1880-talet. Kortet är taget från Hallavägen och man ser Tryggs väg med Tryggs hus och Tegnefors.

Telefon kom till i slutet av 1890-talet och den första telefonstationen fanns här.

Bild 32 Erikssons Lanthandel vid Rogsmo.

Affären vid Rogsmo var nog en av de första affärerna. En av de tidigare ägarna hette Callerstedt. Affären blev strategiskt väl belägen mellan två mejerier. Affären drevs i 70 år som familjeföretag av Carl Eriksson och senare sonen Allan Rogsmo. Affären nedlagd 1966.

Bild 47 Firma Gustav Berggren startade som lanthandel 1899 och drevs som familjeföretag till 1970. Affären nedlagd 1975.

Mejerier fanns före sekelskiftet dels vid Rogstorp (Rogstorpsvägen), som tydligen var ett privat mejeri och dels i vad som sedan blev Friberg & Stills mekaniska verkstad. Detta senare mejeri var ett andelsmejeri, som ägdes av lantbrukarna. Hur länge mejeriet vid Rogstorp fanns är ej bekant men andelsmejeriet lades ned 1940, då driften centraliserades till Nyköping.

Bild 31 Mejeriet vid Rogstorp, som efter driftens upphörande blev bostadshus. Huset revs på 1960-talet.

Bild 162 *Andelsmejeriet omkring 1908.*

Bild 180 *Andelsmejeriet på 1920-talet*

Bild 124 *Andelsmejeriet mejeripersonal*

En verksamhet, som kom tidigt till stånd var gästgiveriet, som 1874 flyttades från Vallersta till Kyrkobyn. Eftersom järnvägsstationen kom att ligga i Stigtomta var det lämpligt med skjutsstation i närheten. Mat och dryck tillhandahölls också vid gästgiveriet. På tal om dryck kan nämnas att ungdomen var förvildad även på denna tid och det talas om i ett protokoll på 1880-talet att oordningar tid efter annan förorsakats vid Stigtomta gästgivaregård till följd av att vin och maltdrycker försåls ej blott till resande utan även och huvudsakligen till i Stigtomta socken hemmahörande drängar, vilka därvid kommit i ordväxling och slagsmål. Gästgivaren, som hette Pettersson, erhöll lämplig varning på sockenstämman till den verkan det hava kunde. Det infördes i alla fall försäljningsförbud på söndagar.

Det fanns också ett slakteri vid Tegnebol (Hallavägen 8). 1903 fick slaktare Svensson anmodan av kommunalnämnden att hålla mera snygghet i och kring sitt slakteri, så att luften ej må för hälsans skull vara skadlig.

Slakteri och charkuteributik drevs som familjeföretag vid Nyborg (Hallavägen 12) i många år. Verksamheten upphörde på 1960-talet.

Mjölk såldes i särskild butik vid Mälby (Hallavägen 14). Den affären flyttades sedan till andelsmejeriet.

Affärer fanns även utanför Stigtomta samhälle. Vid Tista, Valinge och Valsund har funnits affärer.

Bild 200 Tistad handel

Bild 208 Första bussen i Stigtomta byggt på en T-Ford stolt chaufför "Amris" Ernst Björklund f 1875 På bilden syns också hans hustru Sigrid Matilda Roos f 1880 och dottern Eivor f 1922 samt ett par passagerare. Foto 1925

Första bussföretaget i Stigtomta startades av Ernst Björklund i början av 1920-talet. Företaget såldes till Ringborg & Persson i Bettna omkring 1930. Senare ägare TGOJ och SLT. [Läs mer om Amris här.](#)

Kvarnar fanns till i början av 1900-talet även vid Översjön i Bärbo och vid Kvarnsjön vid Valinge.

Mårtensdals möbelsnickeri i Nykyrka startades 1906 av A H Eriksson.

Vid Lindhaga bedrevs möbelsnickeri på 1950-60 talen av Harry Carestad.

1878 öppnar Nyköpings Sparbank ”filial” i Stigtomta genom att prosten Böös får stämmans uppdrag att för bankens räkning mottaga insättarmedel.

Bild 49 Fritz Andersson herrekipering började i en liten stuga Nykyrkavägen 30. Affären flyttade senare till Hallavägen 6 för att till slut hamna i Nyköping.

I fastigheten Bärbovägen 20 fanns under ett antal år på 40-50-talen en sybehörsaffär som drevs av fru Nanny Persson.

Handelsträdgårdar har funnits flera stycken i och utanför samhället. I själva samhället finns två trädgårdar i drift vid Sandvik och vid Kavlinge. Utanför samhället finns handelsträdgårdar vid Östanå och vid Marielund. Tidigare fanns handelsträdgårdar vid Björkbacken och vid Viksberg.

Slakteri fanns också i början av 1900-talet vid Almnäs, vilken drevs av Johan Karlsson (Almnäsvägen 17)

Konsum, Hallavägen 16, började sin verksamhet på 1920-talet?

Bild 53 *Homeopatiska institutet, Bråvalla Skolvägen 7*

Ett något udda serviceföretag var homeopatiska institutet. Institutet ägdes av homeopat Backlund på 1920-30-talen.

Vid Bråvalla fanns på 1940-50-talen minkfarm med friherrinnan Rappe som ägare.

Det fanns ytterligare en homeopat Qronsjö i Stigtomta på 1920-30-talen.

Herrskrädderi: Sandéns som senare övertogs av Bellstam.

Skomakare: Reinsch, Lindström, Magnusson.

Herrfrisör: Oskar Mårtensson

Eftersom jordbruket behövde smideshjälp till gårdarnas alla behov och till hästskoning fanns det gott om smidesverkstäder i samhället.

Bild 50 *Roos smidesverkstad, Bärbovägen 14. Foto 1914. Den övertogs senare av Ivar Karlsson*

Bild 51 *Martin Karlsson smedja vid Karlsdal/Rogsmo. Kopparslageri fanns vid Nykyrkavägen 27. Det drevs av kopparslagare Andersson.*

Cykelverkstad bedrevs av Roos vid Bärbovägen 12

Bild 52 *Cykelverkstad kombinerad med bensinförsäljning, Nykyrkavägen 25. Ägare John Pettersson. Fru Pettersson säljer här bensin.*

Bild 153 Stigtomta cementvarufabrik Kanske en avtackning av en anställd? Från vänster Allan Hilding, kanske Halvar Karlsson, kanske Fritz Karlsson och troligen Rune Friberg.

Den största industrin i Stigtomta är Stigtomta cementvarufabrik, som startades 1917. Ägdes bl a av fabrikkör P G Friberg (efter vilken Pege-vägen är benämnd) och senare av sonen Rune.

Bild 161 Stigtomta kvarn byggdes 1921 av Klas Anton Andersson. Verksamheten drivs nu av bröderna Granath under namn av Stigtomta kvarn AB.

Bild 130 *Djupviks såg 1967.*

Vid Djupvik vid Nölstabäckens utlopp i Långhalsen fanns i början av seklet såg och eventuellt kvarn.

[Video om Djupvik](#)

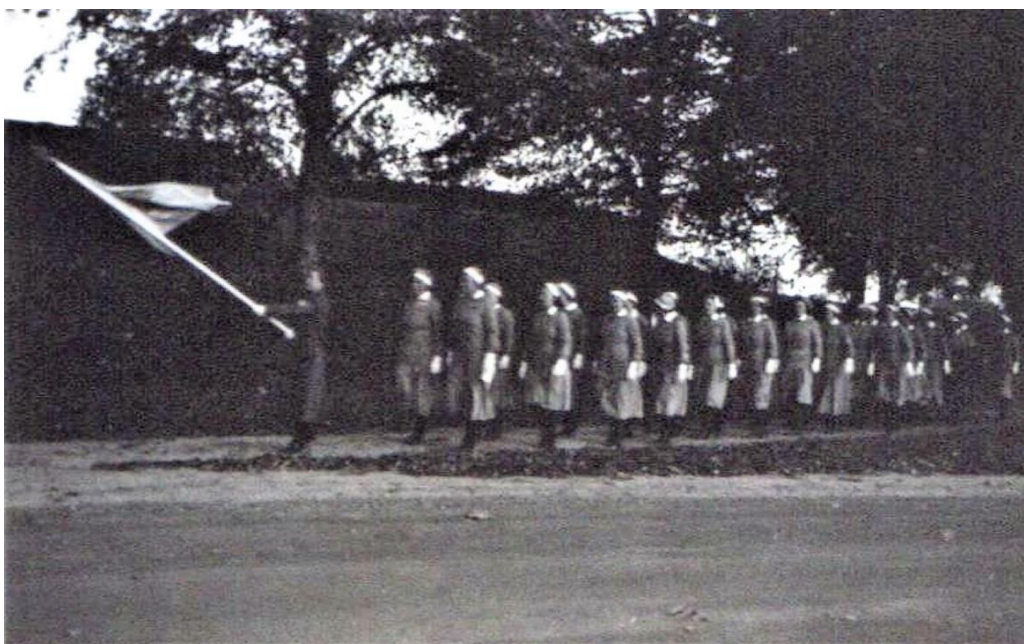
Beredskapstiden 1939 - 1954

I september 1939 utbröt andra världskriget och Stigtomta invaderades av militär, som i första hand skulle bevaka Stigtomta flygfält. Första kontingenten beredskapssoldater var i huvudsak upplänningar, som inkvarterades i skolan, templarlokalen och i hemmen. Antalet soldater torde ha uppgått till ca 200 stycken.

I samband med ett invasionsrykte i början av kriget blockerades flygfältet med allt vad lantbrukarna kunde avstå av gamla kärror och diverse jordbruksredskap. De frivilliga försvarsorganisationerna trädde också i funktion:

Bild 72 Hemvärn och lottor 1940. Hemvärnet deltog i bevakning och andra uppgifter.

Bild 73 Lottorna på kyrkparad

Bild 77 Lottor vid kaffepaus alldeles intill nuvarande Hembygdsgården Klockarbol.

Lottorna skötte utspisning av soldaterna. Civilförsvaret aktiverades och ”bombsäker” ledningscentral anordnades i en källare under kvarnen. Skytteföreningen anordnade skjutövning vid skjutbanan. I dessa skjutövningar deltog nästan alla hemmavarande kvinnor och män. Samövningar hölls mellan militär och frivilligorganisationer.

Man kan nog säga att försvarsviljan var mycket god. Till förmån för försvarslån anordnades fester.

Brandstation byggdes 1942.

[Till innehållsförteckningen](#)

Föreningsliv i början av 1900-talet

Nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen och frikyrkorörelsen var i början av seklet och fram till 1940-talet mycket aktiva med stor uppslutning. Verksamheten i dessa föreningar, som då drevs helt på idéell bas, har minskat betydligt.

Nykterhetsrörelsens lokal Fridsklippan uppfördes omkring 1900. Den lokalen utnyttjades även av andra sammanslutningar.

Bild 63 Baptistförsamlingens lokal, Betel, uppfördes mellan 1910-15.

Röda korset, lottarörelsen och hemvärdet fick ett uppsving i samband med världskriget på 1940-talet. Hemvärdet hade egen lokal vid gamla idrottsplatsen. Även skytterörelsen var mycket aktiv med skjutningar på skjutbana i närheten av gamla idrottsplatsen. Det fanns också föreningar av försäkringskaraktär såsom lokala svinförsäkringsföreningar, begravningskassor m m.

Även kommunikationerna krävde förening. För att få telefon måste förening bildas, som svarade för telefonnätet i området. Sådan förening torde ha tillkommit i slutet av 1890-talet. Elström ordnades genom elektriska distributionsföreningar som bildades 1918.

I Halla bildades 1907 templarföreningen "Näckrosen" och erhöll tillstånd att för sina möten använda kommunalrummet under förutsättning att förhandlingar sker i rent nykterhetssyfte och att medlemmarna uppträda utan anmärkning. 1915 motas föreningen ur lokalen, så det fanns tydligen vissa anmärkningar mot medlemmarna.

1919 föreslås bildande av djurskyddsförening i Halla. Stämman tog saken under övervägande men ansåg att befolkningen i allmänhet var så djurvänlig och förståndig i socknen att sådan nämnd var obehövlig.

1883 anmäler skräddare Johansson, Stensborg, och murare Vallin, Uddbol, att de ämnade bilda en s k arbetarring inom Stigtomta och anhöll att för den blivande arbetarringens sammanträden få begagna sockenstugan. Stämman lämnade sitt bifall till ansökan. 1885 beslutar kyrkostämman att varken sockenstugan eller skolsalarna böra upplåtas åt kolportörer eller andra s k andliga talare.!

Bild 54 Anläggning av första idrottsplatsen

Bild 55 Serveringskiosken flyttas med hjälp av oxar!

Bild 56 Musik på dansbanan.

Bild 57 Dans kring midsommarstången.

Bild 58 Kvinnliga gymnastiktruppen.

Bild 59 Manliga gymnastiktruppen.

Bild 60 Bandy på Kisängsfjärden.

Bild 61 Fotbollslaget.

Idrottsföreningen bildades i början av seklet och idrottsplats byggdes på frivillig väg i skogspartiet efter Nykyrkavägen. Idrottsplatsen flyttades 1962 till skolområdet. Idrottsrörelsen är nu den största föreningen i Stigtomta med olika verksamhetsgrenar. Andra föreningar med livlig verksamhet är pensionärsföreningen och gammeldansens vänner.

I mitten av 1940-talet bildades Stigtomta stationssamhälles fastighetsägareförening. I stadgarna bestämdes att föreningen skulle verka för medlemmarnas intressen genom att anordna vatten- och avloppsledningar och annan därmed förenlig verksamhet.

Va-arbetet kom att överlåtas på kommunen under 1950-talet men däremot lyckades föreningen ordna med gatubelysningen i samhället. Belysningen tändes första gången till Luciadagen 1948. Lampornas antal var ett fyrtiotal. Svårigheten vid planeringen för belysningen var att alla fastighetsägare ville ha en lampa vid sin tomt.

Orsaken till att föreningen i sitt program tog upp frågan om avlopp var att alla fastigheter vid denna tid släppte ut sitt avlopp i närmaste dike, så det kunde ibland lukta ganska illa på vissa platser.

Gatubelysningen var släckt på nätterna.

Lucia 1948 Ulla-Britt Andersson, Elvy Gustavsson, Inga-Lill Liljerot, Gun-Britt Linder, Britta Gustavsson, Gertie Jansson, Marianne Berg, Kerstin Pettersson, Ingegerd Fredriksson, Ulla Källman, Dagny Johansson. [Se gärna video om denna dag.](#)

[Video om Lucia 1948](#)

Stigtomta kommun efter 1950

Kommunsammanslagning 1/1 1952

Den 1/1 1952 genomfördes en reform av stor betydelse, nämligen sammanslagningen av Stigtomta, Bärbo, Nykyrka och Halla till en kommun benämnd Stigtomta. En orsak till sammanslagningen var att genom densamma söka få en jämnare skattebörd. Småsocknarnas förmåga var för liten för att tillhandahålla den service för kommunmedlemmarna, som de allt flera och allt mera komplicerade samlevnadsproblemen krävde. Utgifterna kunde jämnare fördelas mellan medlemmarna i ett större område.

Sammanslagningen skulle enligt direktiven ske med största hänsyn till delkommunernas önskemål, men den gick ju ändå inte att genomföra helt smärtfritt. Nykyrka och Stigtomta var givna partners eftersom de hade ett gemensamt intresse genom samma pastorat. Så småningom anslöt sig Halla, som hade ett kommunalförbund med Stigtomta om del i ålderdomshemmet. Vrena ville också tillhöra men de övriga socknarna var inte intresserade. Det var Vrena sockens industriella ställning som inte passade övriga socknarnas lantbrukskaraktär.

Bärbo hade inget större intresse av att tillhöra Stigtomta utan ville hellre åt Råbyhållet, vilket var fullt förståeligt med tanke på att de stora gårdarna i Bärbo hade utgårdar i Råby. Socknen hade gemensamt pastorat med Råby, skolförbund med Råby, och att vägen till Stigtomta var dålig. Eftersom Bärbo låg i Jönåkers härad och Råby i Oppunda härad så bestämdes att Bärbo skulle tillhöra Stigtomta. Bärbo tyckte aldrig om äktenskapet med Stigtomta.

Den nya kommunindelningen fastställdes att gälla från den 1/1 1952. Samarbetsdelegation fanns från 1/1 1950. Folkmängden var 1950, 2 602 personer.

De olika socknarna hade väl en viss betänksamhet för sammanslagningens konsekvenser och Halla sockenstämmoprotokoll (det sista) har slutklämmen: ”Må det ske till det bättre”.

Samarbetet blev nog också ganska gott, även om de mindre socknarna tyckte att Stigtomta dominerade för mycket.

Innan sammanslagningen höll socknarna ”avskedsfester”. I Stigtomta skedde detta i NTO-lokalen, men jag vill minnas att det endast var kaffekalas. Vid detta tillfälle fotograferades de män, som under åren varit verksamma i Stigtomta, på mera framskjutande poster.

Bild 203 Avskedsfest Stigtomta.

Bild 84 Folkskollärare Otto Berger, fullmäktiges ordförande 1934-1951. Riksdagsman Erik Lundbom, fullmäktiges ordförande 1919-1923 och 1931-1933. Ryttmästare Thorvald Olrog, fullmäktiges ordförande 1924-1930. Folkskollärare Bror Pettersson. Nämndeman Birger Trygg, kommunalnämndens och fattigvårdsstyrelsens ordförande 1907-1947.

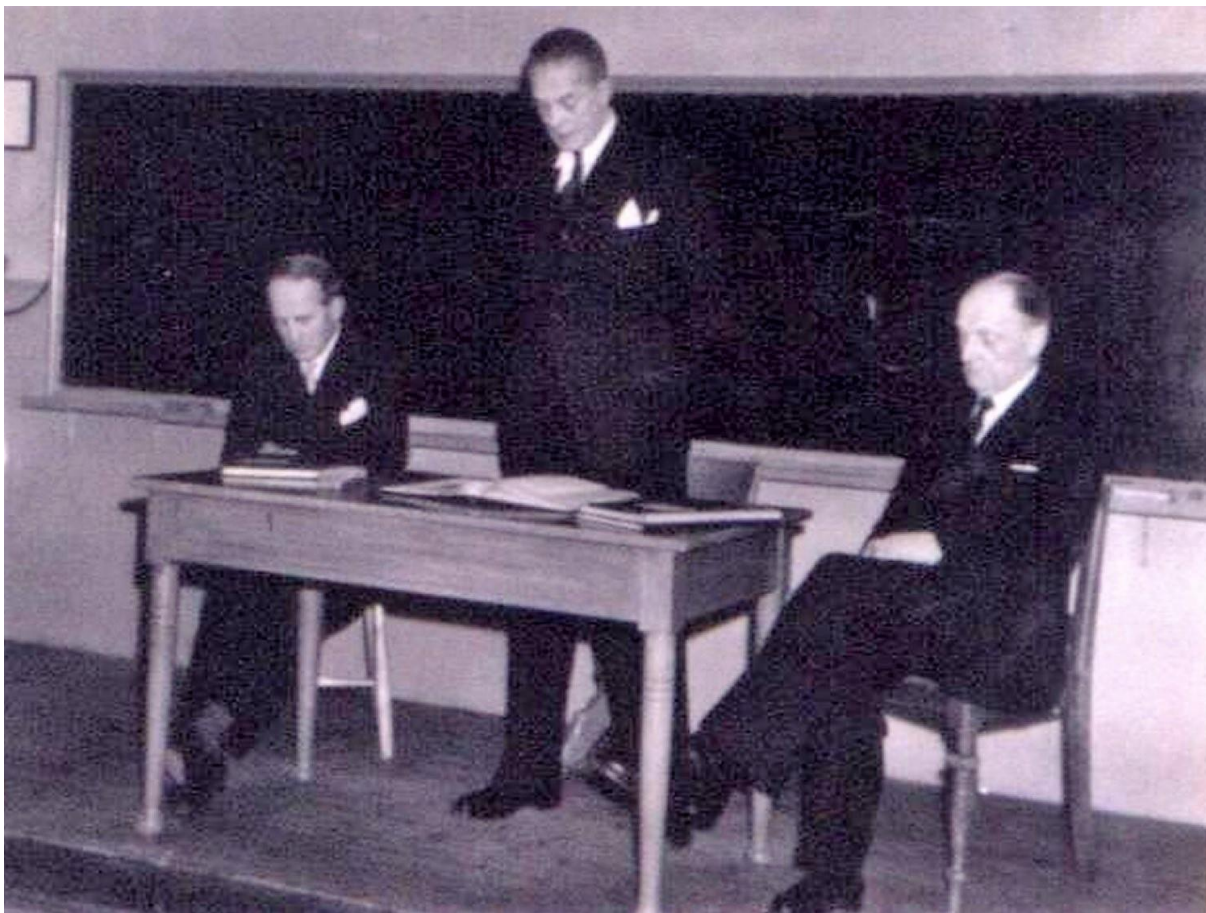

Bild 85 Fullmäktige i Bärbo: E Böklin, Gunda Nilsson, G Sandqvist, David Berg, Fru M Andersson, Shering Wachtmeister, Nils Wachtmeister, Adr Wachtmeister, Rehnberg, Einar Johansson, B Kvarnström, Emil Pettersson, Bernhard Westberg, Fredrik Wachtmeister, och Märta Wachtmeister

Vid sista sammanträdet i Bärbo togs detta kort av fullmäktiges och kommunalnämndens ledamöter:

Från vänster ingenjör E Böklin, Täckhammar. Gunda Nilsson, Nääs. G Sandqvist, Täckhammar. David Berg, Fridhem. Fru M Andersson, Täckhammar. Greve Shering Wachtmeister, Nääs. Greve Nils Wachtmeister, Tistad. Grevinnan Adr Wachtmeister, Nääs. Överste Rehnberg, Täckhammar. Einar Johansson, Nääs. Befallningsman B Kvarnström, Tistad. Emil Pettersson, Nääs. Bernhard Westberg, Tomta. Greve Fredrik Wachtmeister, St Wallmyra. Grevinnan Märta Wachtmeister, Tistad.

Bild 188 Fullmäktiges ordförande greve Nils Wachtmeister, kommunalnämndens ordförande överste Rehnberg och till vänster Shering Wachtmeister, Nääs

Bild 191 och 192 Bilder från kommungravölet i Bärbo 1951.

Stigtomta kommun 1950 - 1970

Administration

En av förutsättningarna för kommunsammanslagningen 1952 var att kommunerna inom den nya ramen skulle kunna anställa en tjänsteman för att leda förvaltningen. I början skedde dock förvaltningen på förtroendemannabas med kassaförvaltare och arbetande ordförande. I början hade administrationen sina lokaler i kassaförvaltarens bostad men från 1955 hyrdes en lägenhet i Skillran på 1 rum och kök för att från 1961 inrymmas i den nybyggda Stigtomtagården.

Från 1956 blev kassaförvaltaren heltidsanställd kommunalkamrer.

På grund av den statliga centralbyråkratins ökande behov av ett ständigt rinnande pappersflöde och nya krav på service från alla håll måste personalen successivt utökas så att den 1971 utgjorde 5 personer.

Samhällsutbyggnad

Ett av landsbygdens allra största problem var den katastrofala folkminskningen. Från 1925 till 1950 minskade folkmängden inom den nya kommunen med c:a 1 000 personer och den tendensen kom att fortsätta under hela 1960-talet och 1970-talet, så att minskningen på den rena landsbygden totalt kan beräknas till 2 500 personer under denna tid.

1970 var befolkningen i kommunen c:a 2 000 personer men då hade ändå samhället Stigtomta ökat till c:a 1 000 personer.

En av den nya kommunens viktigaste uppgifter var att skaffa mark för nybebyggelse. Denna måste ske i Stigtomta samhälle. Det första markköpet gjordes redan 1951 då området vid Fäbrovägen köptes av Selma Ekström, och styckades upp i ett tjugotal tomter, som såldes till ”lockpris” 1,25 kr/kvm.

Kommunen fortsatte under hela 1950-60-talen med markexploatering för att ordna nya bostadsområden inom Stigtomta samhälle.

Från Tängsta gård köptes mark i olika etapper, ända fram till 1969, då hela gården förvärvades.

Av övriga köp kan nämnas Sandstugan där bl a idrottplatsen m m ligger, Rogstorpsområdet, Dalbyområdet och från kyrkan köptes marken mellan landsvägen och järnvägen.

Frubäcksområdet inköptes 1970 av Riksbyggen och exploaterades av samma firma.

Under hela 1950-60 talet fanns en form av byggkvotering som hindrade önskvärd utbyggnadstakt inom samhället men sedan denna spärr upphävts har sedan 1970 både Tängsta- och Frubäckenområdena utbyggts till fullo och samhället har nu c:a 2 100 personer. Totalt fanns 31/12 1982, 2 976 personer, inom de fyra församlingarna som utgjorde Stigtomta. Kommunens markpolitik var trots allt lyckad och lycklig för området.

Vatten och avlopp

Parallellt med samhällsutbyggnaden måste även vatten- och avloppsfrågan ordnas.

Tidigare släppte fastighetsägarna ut avloppet (endast köksavlopp) i närmaste avloppsdike och det är klart att lukten varma sommarkvarnar inte var den bästa. I samband med vägbygget genom samhället ordnade fastigheterna efter Nykyrkavägens södra del avloppsfrågan genom ledning till Skillrabäcken. Även i västra delen av samhället fanns en mindre avloppsförening. Vattenförsörjning skedde medelst brunnar, varvid en del fastigheter gick tillsammans om en brunn.

Ursprungligen var det tänkt att den på 1940-talet bildade fastighetsägareföreningen skulle verksställa byggande av vatten- och avloppsledningar. Det visade sig, bl a ur statsbidragssynpunkt, omöjligt för en sådan förening att åta sig ett så vidlyftigt företag, varför kommunen kom att stå som huvudman för utbyggnaden.

Utbyggnaden skedde i etapper och pågick hela 1950- och 1960-talen.

1:a etappen: Sandviksdelen (nuvarande Fäbrovägen) med va-ledningar, reningsbrunn och ett provisoriskt vattenverk.

2:dra etappen: Huvudavloppsledning från Stigtomtagården till Hallbosjön och reningsbrunn i Åsby hage.

3:dje etappen: Vattenverket och va-ledningar i centrala samhället.

4:de etappen: Resterande va-ledningar (Skolvägen bl a) och justeringsarbeten.

Kostnaderna för ovan angivna delar uppgick till c:a 1 miljon kronor.

I mitten av 60-talet visade det sig att vattentillgången var otillräcklig för samhällets behov, varför vattenverk byggdes vid Salinge. Arbetet utfördes 1967-68 för en kostnad av c:a 300 000 kr med tillhörande ledningar.

För säkrande av vattentillgång för framtiden planerades ledning till Nyköpings stads vattenverk vid Högåsen. Denna ledning utfördes 1973-74.

Reningsbrunnen i Åsby hage ersattes 1969 med modernt höggradigt reningsverk för en kostnad inkl avloppspumpstationer av 800 000 kr.

I Nykyrkadelen av Vrena utfördes va-arbeten 1967 för c:a 100 000 kr. 1970 påbörjas första etappen av Tängstaområdets exploatering för en kostnad enligt anbud på 778 000 kronor innefattande vatten- avlopps- och vägarbeten.

Skolväsen

Centraliseringsivern på 1950-60 talen drabbade även skolväsendet. Nu skulle bygdeskolorna läggas ned och undervisningen ske efter moderna principer i centralskolor.

Vid kommunsammanslagningen undervisades förutom i Stigtomta kyrkskola även i Bärsta skola, Halla skola, Mjälån skola, Fjällskärs skola, Bärby kyrkskola och Täckhammars skola samt Valinge skola. I rask takt centraliserades Halla skola, Fjällskärs skola, Valinge skola och Täckhammars skola. Den planerade nedläggningen av Mjälån skola mötte en storm av protester, varför åtminstone småskolan blev kvar till slutet av 60-talet. I det längsta pågick undervisning vid Bärsta och Bärbo skolor men upphörde omkring 1970.

Kyrkskolan i Stigtomta, som skulle bli centralskola måste tillbyggas. Planeringen tog lång tid beroende på dels markfrågor, dels ev planering för ett högstadium som skulle ligga antingen i Stigtomta eller i Jönåker. Inte förrän 1968 kom skolbygget igång, bestående av två byggnader med lärosalar, en gymnastikbyggnad och med den gamla skolbyggnaden avsedd att bli slöjd- och bespisningslokal. Kostnaden beräknades till 2,5 miljoner kr.

På natten till den 19 januari 1969 eldhärjades den gamla skolbyggnaden. Branden var anlagd av f d skolelever. En ny byggnad uppfördes omgående på den gamlas plats. Kostnad c:a 600 000 kronor.

Sedan samtliga byggnader färdigställts centraliserades alla undervisning till Stigtomta kyrkskola.

Åldringsvård

Det ålderdomshem, som uppförts på 1920-talet visade sig vara för litet till den utökade kommunen och 1955 tillbyggdes det gamla hemmet enligt ritningar av arkitekt Elisabet Edstam-Sterner för en kostnad av 640 000 kr. Vårdplatserna blev då 35 st.

1964 utökades vårdplatserna med 7 efter att personalbostäder i gamla delen tagits i anspråk.

På 1970-talet har hemmet ytterligare ombyggt och platsantalet har minskat något.

Redan 1945 uppfördes pensionärshemmet vid Hallavägen. Under 50-60-talen skedde upprustning av äldre lägenheter med kommunalt och statligt bistånd. På så sätt upprustades ett trettio-tal lägenheter, som möjliggjorde för innehavarna att bo kvar. Härigenom avlastades ålderdomshemmet avsevärt.

Hemsysterverksamheten utökades också avsevärt.

Gatubelysning

Den av fastighetsägareförening anordnade gatubelysningen behövde genom samhällets expansion en ytterligare utbyggnad och 1965 övertog kommunen de äldre anläggningarna för 40 000 kr och investerade i nyanläggningar, 130 000 kr, varvid hela nätet moderniserades.

1967 bekostade kommunen gatubelysning även i Nykyrkadelen av Vrena samhälle.

Övriga notiser

Vid första sammanträdet med Stigtomta nybildade kommuns fullmäktige den 20/1 1951 överlämnade förre fullmäktigeordföranden Otto Berger en ordförandeklubba utförd i snidad jakaranda och med silverplåtar för ingravering av ordförandenas namn.

1951 förelåg från Statens Bränslekommission skrivelse angående den svåra bränslesituationen för vintern 1951/52. Beslöts meddela kommissionen att Stigtomta kommun räknar med att nödtorftigt kunna ordna vedförsörjningen inom kommunen.

1953 beslutades att överlåta en del av Sandstugeområdet till idrottsföreningen för anläggande av idrottsplats. **1959** beslutas byggande av idrottsplatsen för en kostnad av 60 000 kr, som betalas av kommunen. Invigning skedde **5/8 1962**.

1954 bildas bostadsrättsföreningen Skillran, vari kommunen ingår som medlem. Föreningens hyreshus färdigställdes 1955. Föreningens ekonomi var inte så välplanerad, varför kommunen fick biträda för att bygget skulle kunna fullbordas.

1957 införes gatunamn och gatunummer i Stigtomta samhälle, varvid de gamla gårdsnamnen försvinner ur bruk.

1961 Busslinjerna dras in över Halla och Valinge.

1963 fastställer Kungl Maj:t vapen för Stigtomta kommun. Vapnet visar i sköld av guld, från hörnen till mitten gående svarta topografiska tecken för stig. Kommunens standar skall utdelas som hedersbetygelse och som belöning för långvarigt och berömvärt handhavande av mera betydande kommunala och andra medborgerliga förtroendeuppdrag eller utövat långvarig och berömvärd verksamhet inom annat för kommunen betydelsefullt område.

1967 Orienteringsklubben Hällen erhåller tomtmark för en kombinerad sport- och klubbstuga norr om vattenverket. Fritidsgården uppföres 1970 för en kostnad av 90 000 kr, varav hälften betalas av kommunen.

1969 upphör Stigtomta brandkår och brandförsvaret övertages av Stigtomta kommun.

Bild 137

Till de förhållanden som förändrat landskapsbilden inom Stigtomta kommun hör ju också sommarstugebebyggelsen vid Kisäng. Kisängs gård och Gölstugan inköptes på 1960-talet av Tomtab Jaco och har under årens lopp exploaterats och beräknas innehålla 140 tomter. Brygga och badplats har ordnats.

Stigtomtagården

I de gamla socknarna och i början även i den nybildade kommunen hade kassaförvaltarna den bygsamma administrationen i sina bostäder.

Sammanträden hölls i sockenstugan. Ett av rummen i den västra fattigstugan vid Klockarbol. Redan 1947 hade kommunalnämnden beslutat om utredning huruvida kommunen borde i samband med det planerade församlingshemmet där även inrätta lokaler för kommunens behov. Församlingshemmet kom ej till stånd beroende bl a på vissa byggnadsrestriktioner efter kriget.

Ett förslag till kommunalhus var att inköpa Fritz Anderssons nedlagda herrekiperingsaffär. Kommunbiblioteket var en tid inrymd i den lokalen.

1955 inhystes den kommunala förvaltningen i den då nybyggda bostadsrättsföreningen Skillran i en lägenhet om 1 rum och kök.

I slutet av 1950-talet blev frågan om kommunalhus alltmer akut och så småningom beslöts att kommunen och kyrkan gemensamt skulle bygga ett hus inrymmande lokaler för sina respektive verksamhetsgrenar.

Kyrkan hade efter första världskriget och i samband med den då grasserande spanska sjukan erhållit donationer och insamlade medel för anställande av församlingssystemer för handhavande av det trängande behovet av sjukvård. Församlingssystemer anställdes men redan i början av 1920-talet övertog landstinget distriktssjukvården och då blev kyrkans engagemang i sjukvården överflödigt. De insamlade pengarna fonderades och på 1940-talet permuterades fonden så att pengarna skulle användas till församlingshem. Dessa pengar, som nu uppgick till över 100 000 kr var kyrkans grundplåt i den gemensamma byggnaden.

Arkitekt för bygget blev Kommunalbyggnadsbyrån, Stockholm och byggmästare Ungmark & son, Katrineholm. Kostnaden blev ca 600 000 kr varav kyrkan bidrog med en fjärdedel.

Byggnadens namn blev Stigtomtagården.

Kommunalkontoret inflyttade den 15/5 1961 och första sammanträdet i de nya lokalerna hölls den 2/6 1961. Invigning den 22 oktober 1961 då både landshövding Sehlstedt och biskop Lundström deltog.

Tyvärr blev glädjen med Stigtomtagården kortvarig. Inflyttningen var inte ens klar, då de första propåerna kom om den nya kommunindelningen. Inte ens Landshövdingen kunde avhålla sig från att i invigningstalet framhålla nyttan och nödvändigheten med stora kommuner. Verksamheten bedrevs i Stigtomtagården ända till 1971, då Nyköpings kommun övertog lokalerna och där inrättade skolsal i f d kommunalkontorets lokaler. Stigtomtagården började så småningom se ganska sliten ut.

1974 återköpte kyrkan hela byggnaden för ca 400 000 kr och nu har Stigtomtagården återfått sin karaktär av bygdegård med pastorsexpedition, församlingshem, bibliotek och distrikts-sjukvård.

Kommunsammanslagning 1971

Det dröjde inte ens 10 år efter förra kommunsammanslagningen som centralbyråkraterna började tala om en ny. Det var en följd av 50-talets storsvenska framtidsvyer, där den ekonomiska kurvan antogs vara rak och alltid peka uppåt.

Vid årsskiftet 1960/61 förelåg ”Betänkande angående principer för en ny kommunindelning”. Nu skulle kommunerna ha minst 8-10 tusen invånare och bildas av sk näringsgeografiska regioner, t ex stad med omgivande landsbygd.

Bland alla förmåner, som uppräknades i utredningens förslag kan nämnas:

- förbilligad administration,
- förtroendemännen skulle få syssla med väsentliga frågor,
- skolväsendets centralisering skulle ge en väl differentierad undervisning,
- de samlade resurserna skulle ge kommunerna en ökad slagkraft.

I april 1961 yttrar sig Stigtomta fullmäktige över förslaget och protesterar enhälligt mot de framlagda principerna.

Praktiskt taget alla landsbygdskommuner protesterade likadant, och föreslog i de flesta fall samgående mellan landsbygdskommuner.

Eftersom skolcentralisering även ingick i planerna föreslog kommunerna att inom dessa landsbygdsområden inrättades högstadieskolor. Dessa mindre skolor skulle ge en lugnare och bättre skolmiljö.

Landsbygdskommunerna i området, som diskuterat frågan föreslog följande landsbygdsblock:

Alt 1	Kommunblock med Stigtomta som centralort och högstadieskola, Bettna, Björkvik, Jönåker med en folkmängd på 11 000 personer.
Alt 2	Kommunblock med Jönåker som centralort och högstadieskola, Stigtomta, Björkvik, Tunaberg och Kvarsebo med en folkmängd av 10 000 personer.

Men länsstyrelsen var inte villig att lyssna på landsbygdskommunernas önskemål. Nyköpings stad var mycket intresserad av blockbildningens förverkligande och drev på.

Under 3 års tid kämpade landsbygdskommunerna mot övermakten och den 7/4 1964 meddelas i kommunalnämnden att länsstyrelsen fastställt plan för indelning av Södermanlands län i kommuner, varvid Stigtomta skulle sammanföras till kommunblock med Nyköpings stad.

Bildande av kommunblock var obligatoriskt men den egentliga sammanslagningen skulle vara frivillig. Men eftersom sammanslagningarna gick för sakta enligt myndigheterna beslutade riksdagen att länsstyrelserna skulle upprätta tidsplan för kommunreformen, som skall vara genomförd senast 1/1 1971.

Den 10/4 1970 beslutar Kungl Maj:t att Nyköpings kommun skall bildas av kommunerna Nyköping, Stigtomta, Jönåker, Tystberga, Tunaberg, Rönö och att beslutanderätten fr o m denna dag övergår till sammanläggningsdelegerade, som höll sitt första sammanträde den 5/5 1970. I praktiken upphörde Stigtomta kommuns självbestämmanderätt denna dag.

Även begreppet stad togs bort. Nu var namnet kommun.

Nu så här långt efter kommunsammanslagningen har vi fått ett visst perspektiv på densamma och kan sammanställa ett vinst- och förlustkonto.

Man kan först konstatera följande:

- Stigtomta kommuns ekonomi var god,
- Administrationen fungerade tillfredsställande enligt vad som sagts mig från ett flertal håll,

- Den väsentliga utbyggnaden av vatten och avlopp var gjord,
- Skolan var nybyggd och ålderdomshemmets vårdplatser var tillräckliga,
- Markreserv för framtida utbyggnad fanns i kommunens ägo,
- Stigtomta hade alltså ingen tvingande anledning till samgående med andra kommuner,
- På kommunsammanläggningens vinstsida finns egentligen inget att sätta. I varje fall inget, som inte Stigtomta kommun kunnat klara av.

På fölustsidan kan man sätta följande:

- Självstyret och närdemokratin försvann. I fullmäktige sitter en eller två representanter för Stigtomtabygden,
- Byråkratisering, tjänstemannavälde och ett långhalande av alla ärenden,
- Avgifter för vatten och avlopp har mångdubblats och kommer antagligen ytterligare att höjas. Avgifterna är numera en skattekompensation sedan skattestoppet infördes omkring 1970. Eftersom va-verket skall vara ekonomiskt självbärande men samtidigt har monopol på verksamheten finns egentligen ingen broms på vad avgifterna får stiga till,
- Nyköpings kommun har misskött planeringen av Tängsta- och Frubäcken- områdena, som är för hårt exploaterade och kan lätt få slumkaraktär efter några år. Tyvärr har exploatörernas önskan varit att sälja så många hus som möjligt på så liten yta som möjligt,
- Nyköpings kommun, till ytan en av de större i Sverige, med ett tjugotal samhällsbildningar och oförenliga kommundelar kan aldrig bli en organisk enhet.

Nu har den värsta centraliseringsivern övergått i eftertankens kranka blekhet och man har funnit att sammanslagningarna inte var så lyckade. En del kommuner har åter delats och enstaka röster höjs om en återgång till det gamla, vilket dock torde vara svårt att genomföra. Man har i varje fall börjat pröva någon form av kommundelsråd med vissa arbetsfunktioner eftersom de stora och otympliga kommunerna är så svåra att administrera. Man frågar sig idag, vad tjänade det hela till?

Stigtomta kommuns avslutningsfest ägde rum den 10 december 1970 på restaurant Vårdshuset, Nyköping. I festen deltog fullmäktiges och kommunalnämndens ledamöter, revisorer och kommunalkonorets personal.

Förre kommunalnämndsordföranden Olle Olai höll ett mycket intressant anförande med historiska återblickar och med en exposé över kommunens utveckling under de många år han verkat inom Stigtomta kommun.

Kommunens standar jämte blommor överlämnades till 7 personer, som varit fullmäktigeledamöter under hela den gångna 20-årsperioden. Likaså avtackades kommunalkonorets personal med gåvor och blommor.

Referat av festen intogs i fullmäktiges protokollbok. Referatet slutar med följande ord:

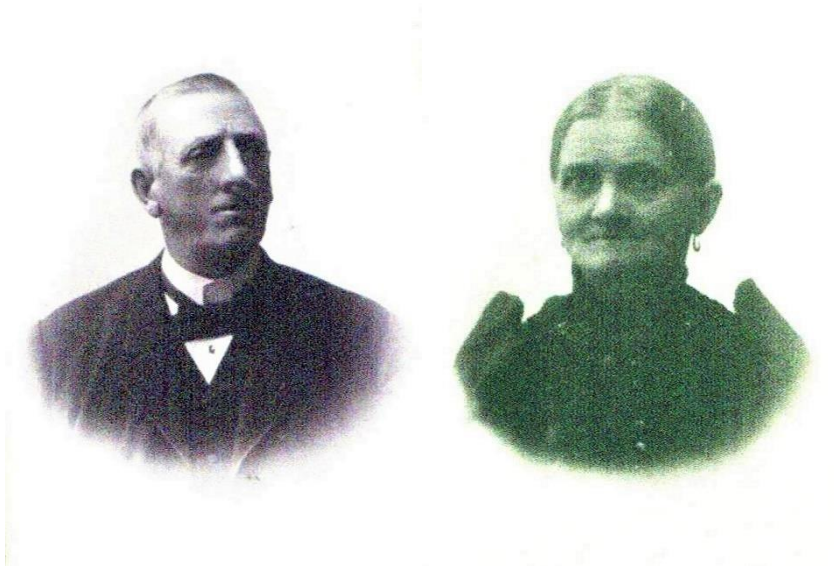
”Trots det vemodsfulla faktum att kommunens självstyrelse upphör vid årsskiftet, förflöt sammankomsten under god stämning.”

Några personer som betytt mycket för Stigtomta

En stor del av porträtten och fotografierna i min samling har kommit från fru Anna Trygg, Uddbol, (Tryggs väg 4), dels under hennes livstid, dels från dödsboet. Bilderna har ett allmänt och kulturhistoriskt intresse, då de dels omspannar en relativt lång tidrymd, dels har anknytning till inom socknen verksamma och kända personer.

Släkten Trygg har funnits i Stigtomta över 100 år.

Bild 214 och 215 Adolf Trygg, 1826-1906. Hemmansbrukare vid Bärsta mellangård och Bärsta krongård. Fjärdingsman 1858-1906. Auktionist. Bygde och flyttade till Uddbol 2 på 1880-talet. Gift med Johanna Kristina Trygg.

Bild 197 Carl Birger Trygg, 1876-1960.

Dotterson till Adolf Trygg. Övertog auktionsfirman efter morfadern. Fjärdingsman 1906-1931. Nämndeman 1929-1952. Ordförande i kommunalnämnden 1907-1947. Fattigvårdsstyrelsens ordförande 1919-1946. Gift 1908 med Anna Josefina Annell.

Bild 1 *Anna Josefina Annell-Trygg, 1878-1967. Född i Skedevi, Östergötland. Lärarinna i Stigtomta 1897-1938. Lottachef och i övrigt allmänt verksam under många år.*

Bild 163 *Makarna Trygg var mycket gästfria och till fru Tryggs 75-årsdag, som firades på Stora hotellet, Nyköping, hade inbjudits traktens "kändisar". Namnförteckning på deltagarna finns tillsammans med originalkortet.*

Bild 171 *Clas Andersson, Oskarsberg, utanför sin stuga intill kvarnen.*

Clas Andersson var f d banvakt vid TGOJ. Han hade två bröder och alla tre bröderna var ledamöter i Stigtomta kommuns första fullmäktige 1919 som socialdemokrater. De tillhörde den generation som av ideella skäl ville hjälpa sina medmänniskor. Utan tanke på plats vid politikens köttgrytor. De tillhörde och verkade mycket inom nykterhetsrörelsen. Clas Andersson var över 90 år när han dog omkring 1970 (1971).

Bild 164 *Fröken Edvardina Hansson en vinddriven f d cirkusartist (lindanserska).*

Hon kallades för fröken Pingel, hennes far hade haft något slags tivoli, som uppträtt i Stigtomta. Av någon anledning, som jag inte känner till, blev hon kvar i Stigtomta. Hon hade släktskap med cirkusfamiljen Altenburg, vilket hon ofta framhöll. Hon bodde en lång tid vid Brunnstugan och en tid på ålderdomshemmet, där hon dock inte passade in, samt i en stuga vid Skillra. Hon var ett original.

Bild 190 Carl Vilhelm Strandberg

Carl Vilhelm Strandberg, (signatur Talis Qualis, uttytt: jag är sådan jag är). Född i Stigtomta prästgård, Skillra, i den s k Strandbergsflygeln 1818. Fadern var hjälppräst åt farfadern O Strandberg, som var kyrkoherde i Stigtomta.

Talis Qualis var på sin tid en uppburen diktare. Han har bl a skrivit kungssången: Ur svenska hjärtans djup en gång etc. Han blev också ledamot av Svenska Akademien. Han dog 1877.

Bild 199 Calle park

Carl Eriksson, född 1899. Banarbetare. Vaktmästare i Templarlokalen, Stigtomta. Nykterhetskämpe och föreningsledare. Medlem i Stigtomta idrottsförening sedan 1922. Han sitter mitt på golvet i templarlokalen och över scenen syns Talis Qualis ord:

”Ett folk, som fått i arv att länka sina öden självt och obestritt, älskar sina egna tankar tänka och det måste säga ut dem fritt.”

Diverse, vägbygge, kartor och några bilder från Tomteboda

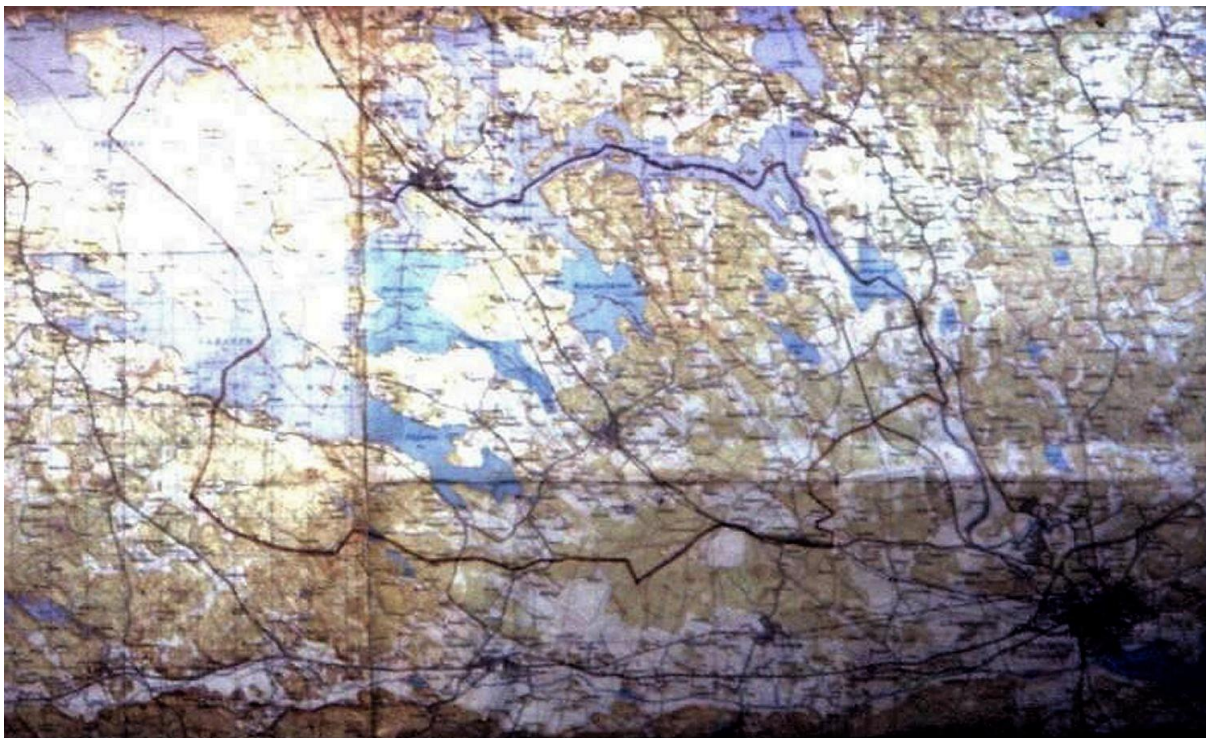

Bild 187 Nybygge av väg 58 till Nyköping. Färdig hösten 1961. Den ersatte den gamla leriga, krokiga vägen som hade två järnvägs korsningar. (Idag heter den väg 52 foto från öster mot kyrkan)

Bild 193 Den gamla bron över Vrenaån. Den nya bron kom till i början av 1960-talet.

Bild 196 Karta över Stigtomta kommun med omnejd.

Bild 206 Karta över Stigtomta kommun med omnejd, 1900-talet. Andrés karta var svår att läsa och är ersatt av en karta sammansatt av 2 st Generalstabsblad: Katrineholm J-243-66-1 dat 1872 (järnvägen saknas) och Norrköping J-243-56-1 dat 1877 (järnvägen finns med)
[Klicka här](#)

Bild 205 Karta över Stigtomta kommun med omnejd, 1600-tal [Klicka här](#)

Bild från Stigtomta Hembygdsförening klicka på: [Karta OFWJ 1873.](#)

Några snöbilder tagna av Elof Andrén i maj 1968 i hans trädgård Tomteboda

Bild 138 *Snöoväder 19 maj 1968*

Bild 139 *3 dm snö föll den dagen.*

Bild 140 *Bilderna är tagna i trädgården Skolvägen 2.*

Hälsning från Stigtomta

Bild 164

**Tack Elof Andrén för allt arbete du gjort för
Stigtomtabygden!
Stigtomta Hembygdsförening 2021**